

cji parafialnej najpóźniej w XIII w. i przebiegającymi drogami oraz komorą celną. Pokazuje to, iż zapotrzebowanie na utworzenie parafii na omawianym obszarze było wczesne, a jednocześnie przez cały omawiany okres nie doszło do uszczuplenia okręgu parafialnego, co świadczy o stagnacji demograficznej i gospodarczej⁸². Podstawowym bowiem czynnikiem hamującym intensywny rozwój była konieczność karczowania okolicznych lasów, melioracja gruntów podmokłych oraz słabe miejscowe gleby. Zabrakło natomiast pokładów piaskowców i wapieni, rud metali żelaznych i nieżelaznych, którymi cystersi interesowali się i intensywnie eksploatowali w swoich dobrach, a które w dużym stopniu decydowały o bogactwie poszczególnych klasztorów⁸³.

⁸² Zob. uwagi na temat rozwoju sieci parafialnej w diecezji krakowskiej: E. Wiśniewski, *Rozwój organizacji*, s. 256-257.

⁸³ Zob. Z. Wójcik, *Górnictwo i hutnictwo w dobrach cysterskich w Staropolskim Zagłębiu Przemysłowym*, [w:] *Z dziejów opactwa*, s. 63-69.

NEKROLOGI MNISZEK POLSKICH Z II POŁOWY XVIII I XIX WIEKU ZAWARTE W KORESPONDENCJI DO BENEDYKTYNEK SANDOMIERSKICH

1. Liczebność i zawartość zachowanej korespondencji

W zbiorach archiwalnych Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu znajduje się 397 listów z II połowy XVIII i XIX wieku, przysłanych w tym okresie do klasztoru benedyktynek w Sandomierzu. Zawierają one informacje o śmierci sióstr z innych klasztorów, należących do tego samego zakonu. Reguła benedyktyńska określała, że po zgonie każdej zakonnicy należało zawiadomić o tym fakcie pozostałe konwenty i w nich odprawić Msze św. oraz modlitwy żałobne za duszę zmarłej mniszki¹.

Listy pochodzą z 22 klasztorów zlokalizowanych w różnych częściach Rzeczypospolitej a po utracie niepodległości znajdujących się pod władzą rosyjską, austriacką i pruską. Ilość ich jest mniejsza aniżeli liczba nazwisk zmarłych sióstr, która wynosi 413. Spowodowane jest to faktem, iż z klasztoru w Krożach w liście wysłanym 21 stycznia 1789 roku zapisane zostały trzy nazwiska zmarłych mniszek – Scholastyki Mackiewiczówny (zm. 3 V 1788 r.), Teofili Kutwińskiej (zm. 4 VIII 1788) oraz Ludwiki Kolumby Billewiczówny (zm. 16 I 1789). Podobnie postąpiono dwukrotnie w konwencie przemyskim. Pod datą 16 kwietnia 1811 roku zawarte są w korespondencji dane o śmierci Teresy Markiewiczówny (zm. 13 IV 1811) oraz Konstancji Gołyńskiej (zm. 14 X 1810), Agnieszki Małkowskiej (zm. 1 XI 1810), Salomei Wolskiej (zm. 23 XII b.r.), Scholastyki Kowalskiej (zm. 21

¹ M. Borkowska, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII-XVIII wieku*, Warszawa 1996, s. 87.

XII b.r.) i Anny Klosieńskiej (zm. 27 XII b.r.). Zachował się również jeden list z Wilna napisany 23 października 1826 roku, gdzie zmieszczono zostało aż 9 informacji na temat zmarłych benedyktynek – Rozalii Puzynianki (zm. b.d.), Anieli Zyberkówny (zm. 5 VI 1819), Kazimiery Zabłockiej (zm. 19 VI 1825) oraz sióstr Katarzyny, Aleksandry, Magdaleny, Konstancji, Tekli i Teofili. Niestety, na podstawie danych zawartych w korespondencji nie jesteśmy w stanie podać ani ich nazwisk ani dokładnej daty śmierci. W przypadku konwentu poznańskiego w jednym liście z 26 maja 1828 roku przeorysza napisała o śmierci ksieni Weroniki Sobockiej (zm. 18 V 1828) i Ludwiki Mieszkowskiej (zm. 18 II 1824)².

Jak wynika z datacji korespondencji wiadomości o zgonach nie zawsze wysyłane były w przeciągu kilku czy kilkunastu dni po śmierci. Z największym opóźnieniem docierały one z Wilna i Krożów, co można wytłumaczyć odległością od Sandomierza i uwarunkowaniami politycznymi. Zdumiewająca jest zaś tak znaczna zwłoka w przypadku klasztoru przemyskiego.

Szczegółowe dane na temat korespondencji z uwzględnieniem okresu jej prowadzenia, liczby zachowanych listów i pozyskanych na ich podstawie nazwisk zmarłych zakonnic zawarte zostały w tabeli nr 1. W zestawieniu uwzględniony też został klasztor w Jarosławiu, skasowany we wrześniu 1782 roku³. Ponieważ zakonnicom nakazano porzucenie życia zakonnego i nie pozwolono na wstąpienie do żadnego innego klasztoru, stąd przychodzące do Sandomierza listy z różnych miejscowości, dotyczące śmierci benedyktynek ze skasowanego klasztoru jarosławskiego zebrane zostały pod jednym wspólnym hasłem Jarosław. Natomiast profeski jarosławskie zamieszkałe w Staniątkach i tam zmarłe ujęte są w korespondencji z tego konwentu.

Tab. 1. Pochodzenie, czas powstania i dane zawarte w korespondencji

Lp.	Lokalizacja klasztoru	Czas pochodzenia listów	Liczba listów	Liczba nazwisk
1.	Bysławek	1823	2	2
2.	Chełmno	1781- 1814	13	13
3.	Drohiczyn	1799 - 1848	5	5
4.	Grudziądz	1782 - 1825	12	12
5.	Jarosław	1782 - 1796	6	6
6.	Kowno	1798 - 1893	12	12
7.	Kroże	1788 - 1876	25	27
8.	Lwów obrządku ormiańskiego	1786 - 1877	11	11
9.	Lwów obrządku rzym.- kat.	1784 - 1896	36	36
10.	Lomża	1790 - 1893	20	20
11.	Mińsk	1860 - 1864	4	4
12.	Nieśwież	1799 - 1875	19	19
13.	Poznań	1791 - 1828	7	8
14.	Przemysł	1783 - 1893	21	26
15.	Radom	1793 - 1808	8	8
16.	Sierpc	1783 - 1888	24	24
17.	Słonim	1782 - 1789	4	4
18.	Staniątki	1781 - 1894	79	79
19.	Toruń	1783 - 1827	16	16
20.	Warszawa - sakramentki	1769 - 1897	41	41
21.	Wilno	1782 - 1897	28	36
22.	Żarnowiec	1780 - 1825	4	4
Razem			397	413

² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Informacja o śmierci sióstr (dalej Inf.), Kroże 21 I 1789; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej 16 IV 1811, Wilno 23 X 1826, Poznań 26 V 1828.

³ Wł. Chotkowski, *Historia polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi 1773-1848*, Kraków 1905, 114-117.

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni [...], Inf.

Listy mieszczą w sobie różnorodną ilość informacji. Najkrótsze zawierają podstawowe dane tj. nazwisko, imiona, datę śmierci, ilość lat życia i pobytu w zakonie oraz podpis ksieni, niekiedy jeszcze dopisywany był rodzaj złożonych ślubów. Od roku 1889 przysyłano również zawiadomienia będące klepsydrami, umieszczano na nich imię i nazwisko zmarłej, ewentualnie imię zakonne, datę śmierci, wiek życia, podawano liczbę lat po profesji a w kilku przypadkach datę i godzinę pogrzebu. W ten sposób powiadomiono o śmierci Maryi Gertrudy Cisło (zm. 8 X 1889) i Felicji Jadwigi Trnka (zm. 3 IV 1893) z Przemyśla, Joanny Franciszki Ksawery Schweigert (zm. 24 VII 1895) ze Lwowa oraz Maryi Walpurgi Nosowskiej (zm. 3 V 1897), Emilii Pieślak w zakonie Anny (zm. 8 XI 1897), Heleny Rakoszewskiej w zakonie Magdaleny (zm. 16 XI 1897) z konwentu warszawskich benedyktynek sakramentek⁴.

Analizując ilość danych dotyczących zakonnic, klasztorów i innych informacji zauważa się, że najkrótsze listy przysyłano z Wilna, jest ich aż 11, następnie uplasowały się klasztory w Krożach, Poznaniu i Przemyślu – po 5 listów, po 4 z Chelмна i Żarnowca, po 2 z Kowna, Radomia, Słoniimia i Lwowa od benedyktynek obrządku rzymsko – katolickiego oraz po jednym z Łomży i Nieświeża. Spośród 41 listów z warszawskiego klasztoru sióstr sakramentek około 10 zawiera podstawowe informacje, wśród nich są też klepsydry.

Pozostała część korespondencji stanowi nieprzebrane źródło wiadomości na temat pełnionych przez mniszki urzędów, rodzaju złożonych ślubów zakonnych, sposobów wypełniania obowiązków, talentów i umiejętności, cech charakteru, rodzaju chorób, będących w konsekwencji przyczyną śmierci, wieku zakonnic czy wreszcie sytuacji politycznej w danym okresie i polityki władz wobec klasztorów. Ze względu na obfitość danych nastąpiło ich pogrupowanie w odrębne zakresy tematyczne i przedstawione zostaną łącznie w od-niesieniu do tych klasztorów, skąd pochodzą.

⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Przemyśl 9 X 1899, 3 IV 1893 (data śmierci, dalej: d.ś.); Lwów obrządku rzymsko-katolickiego (dalej: rz.-kat.) 24 VII 1895; Warszawa – sakramentki (dalej: sakr.) 3 V 1897 (d. ś.), 8 XI 1897, 16 X 1897 (d.ś.)

2. Ksienie i przelozone

Spośród wszystkich zachowanych listów 25 napisanych zostało po śmierci ksień. Dostarczają one dużo informacji na temat życia, osiągnięć i charakteru przelozonych. Zestawienie zawarte zostało w tabeli nr 2.

Tab. 2. Zmarłe ksienie z klasztorów benedyktynek

L.p.	Nazwisko	Imiona	Lokalizacja klasztoru	Ksienią lat	Data śmierci
1.	Karniewska	Tekla	Przemyśl	14	1845.01.26
2.	Szechowicz	Marya Gertruda	Przemyśl	1	1848.01.10
3.	Grocholska	Wiktoria Placyda	Przemyśl	6	1855.08.17
4.	Hammermüller	Leonarda Adolfina	Przemyśl	34	1891.06.28
5.	Ogrodzka	Helena Scholastyka	Staniątki	12	1799.03.20
6.	Duwall	Bogumiła Mechtylda	Staniątki	34	1842.11.08
7.	Czajkowska	Urszula Mechtylda	Staniątki	19	?03.27
8.	Baryszewska	Zofia Ludgarda	Staniątki	17	1882.06.06
9.	Braun	Karolina	Sierpc	7	1856.03.30
10.	Ważyńska	Julia	Sierpc	8	1864.12.20
11.	Wróblewska	Benedykta	Sierpc	24	1888.04.14
12.	Dahlkin	Elżbieta	Lwów obrz. rym. - kat.	5	list nap. 1791.01.19
13.	Hatal	Julia Aleksandra	Lwów obrz. rym. - kat.	17	1896.12.19
14.	Maryiasiewiczówna	Magdalena Ryspina	Lwów obrz. orm.	17	1788.12.30
15.	Piramowiczówna	Barbara w zak. Weronika	Lwów obrz. orm.	31	1827.08.10
16.	Nagurska	Ludgarda	Kroże	9	1791.03.18
17.	Rypińska	Scholastyka	Kroże	17	1862.01.22

18.	Huznar	Maria Barbara	Warszawa - sagr.	9	1846.08.10
19.	Morawska	Józefa	Warszawa - sagr.	5	1852.05.08
20.	Perkowska	Placyda	Drohiczyn	43	1826.08.27
21.	Kostowiczówna	Gertruda	Lomza	47	1799.09.29
22.	Wollowiczówna	Anna	Wilno	32	1791.05.17
23.	Moszyńska	Otylia	Mińsk, Nie- śwież, Wilno	30	1883.01.02
24.	Sołtykówna	Helena	Jarosław	15	1796.02.12
25.	Przependowska	Bernarda	Chelmno, Bysławek	b.d.	1823.04.08

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni [...], Inf.

Wśród wymienianych są ksienie: po 4 przemyskie – Tekla Kanińska, Marya Gertruda Szechowicz, Wiktoria Placyda Grocholska, Leonarda Adolfiną Hammmermüller i staniąteckie – Helena Scholastyka Ogrodzka, Bogumiła Mechtylda Duwall, Zofia Ludgarda Baryszewska, Urszula Mechtylda Czajkowska; trzy sierpeckie – Karolina Braun, Julia Ważyńska, Benedykta Wróblewska; po 2 lwowskie obrządku rzymsko – katolickiego – Elżbieta Dahlkin, Julia Aleksandra Hatal; lwowskie obrządku ormiańskiego – Magdalena Ryspina Matyasiewiczówna, Barbara w zakonie Weronika Piramowiczówna; krożeńskie – Ludgarda Nagórska, Scholastyka Rypińska i sakramentki warszawskie – Maria Barbara Hauznar, Józefa Morawska oraz po jednej z Drohiczyna – Placyda Perkowska, Lomży – Gertruda Kostowiczówna, Wilna – Anna Wollowiczówna. Ponadto w klasztorze wileńskim zmarła w 1883 ksieni Otylia Moszyńska oraz w 1796 roku w Przeworsku Helena Sołtykówna, która funkcję ksieni pełniła w klasztorze jarosławskim przez 15 lat, do czasu jego skasowania w 1782 roku. W Bysławku w 1823 roku przeniosła się do wieczności ksieni skasowanego konwentu chełmińskiego (kasata w 1822 r.) Bernarda Przependowska⁵.

⁵ por. H. Augustynowicz-Ciecierska, P. Szczanecki, *Kronika benedyktynek ormiańskich*, „Nasza Przeszość”, t. 62, s. 97-150; M. Borkowska,

Listy dotyczące śmierci ksień zawierają wiele ciekawych informacji na temat zmarłych. Jedynie w kilku przypadkach w listach z XIX wieku dane są dość oszczędne. I tak o Julii Ważyńskiej z Sierpca wiadomo, że przeżyła 51 lat z czego 17 w klasztorze a na urządzie ksieni była 8 lat. Przyczyną śmierci był paraliż połowy ciała, spowodowany zapewne jakimś wylewem, konsekwencją była trzytygodniowa choroba i śmierć. O Benedykcie Wróblewskiej z tego samego klasztoru czytamy, że była ksienią przez 24 lata a droga jej życia była następująca: do klasztoru wstąpiła dość późno, bo dopiero w 1851 roku w wieku 35 lat, po odbyciu próby i nowicjatu w 1856 roku złożyła śluby profesji i została konsekrowana. Już po roku została przeoryszą a w 1864 roku przełożoną. Z listu wiadomo, że była osobą zdolną i wykształconą, co potwierdza powierzenie jej w dość krótkim czasie wysokich urzędów klasztornych. O Benedykcie wiadomo także, że była osobą małomówną i skromną, ale niezwykle „czynną” oraz przejawiającą szczególną troskę o chór zakonny⁶.

Zachowały się także dwie wzmianki o ksieniach krożeńskich. Pierwszy list podpisany został przez przeoryszę Urszulę Szuksciankę i datowany jest na rok 1791 a dotyczy śmierci ksieni Ludgardy Nagurskiej, sprawującej przez 9 i pół roku ten urząd, zmarłej w wieku 72 lat, po 56 letniej służbie w zakonie. Z nekrologu dowiadujemy się o jej pracowitości, była „w pracach nieustająca”, pełniła wcześniej urząd starszej zakrystianki, furtianki i szafarki. Przeorysza podkreślała następujące zasługi ksieni „przykładnym życiem swoim nas prowadziła do zachowania Reguły i wszelki doskonałości a najznakomiciej obfitowała w pokorze s. i nabożeństwie, bo prawie do ostatniej choroby, ile sił stawała była na powinnościach”⁷.

Kolejny zachowany list dotyczy ksieni krożeńskiej Scholastyki Rypińskiej zmarłej 22 stycznia 1862 roku. Kustoszka Apolonia Rymkiewicz podpisana pod tekstem podaje, że podczas 45 lat pobytu w klasztorze Scholastyka pełniła urząd ekonomki (3 lata), zakrystianki (5), mistrzyni panien świeckich (9), przeoryszy (3), przełożonej (4) i w końcu ksieni (17). Udało się jej przyjąć do klasztoru 12 sióstr.

Benedyktyнки lwowskie i ich kroniki cz. 2, w: K. Górski, M. Borkowska, *Historiografia zakonna a wzorce świętości w XVII w.*, Warszawa 1980, 235-251.

⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Sierpiec 23 IV 1888.

⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Kroże 23 III 1791.

Prawdopodobnie w młodości „często ulegała różnym pomniejszych cierpieniom” a przed odejściem ze świata żywych „śmiertelnie zachorowała na zapalenie razem i na związanie jelit”, co przysporzyło jej ogromnych cierpień⁸. Nie natomiast nie wiadomo o przymiotach moralnych i życiu religijnym ksieni, prawdopodobnie z powodu sytuacji politycznej i obawy o ewentualne represje władz carskich nie zamieszczono takich informacji.

Bardzo niewiele danych zawiera prawdopodobnie z takiej samej przyczyny jak poprzedni list nekrolog Otylii Moszyńskiej, ksieni skasowanych klasztorów mińskiego (1871 r.) i nieświeskiego (1877 r.), która żywot swój zakończyła również na najwyższym urzędzie w konwencie benedyktynek wileńskich, przeżywszy 76 lat, w tym 58 jako zakonnica. O siostrze Otylii przełożona Anna Gabriela Houvalt nadmienila, że zmarła na zapalenie płuc a przez całe życie była gorliwa i roztropna⁹.

Ostatnia przed kasatą ksieni klasztoru benedyktynek jarosławskich Helena Sołtykówna zmarła w 1796 roku. Urząd ksieni sprawowała przez 13 lat, zachorowała w wieku 67 lat „dnia 13 listopada w R^U 1795 nie na inny defekt, ale tylko na jedne puchline” i w lutym 1796 roku po 52 letnim pobycie w zakonie zmarła¹⁰. List napisany został w dzień po śmierci i wysłany z Przeworska przez benedyktynekę klasztoru jarosławskiego K. Roragiewiczówną¹¹.

O ksieni chełmińskiej Bernardzie Przependowskiej sandomierskie mniszki przeczytały, że zmarła w wieku 70 lat, po 52 spędzonych w zakonie. Żyła i pracowała przykładowo, piastowała różne urzędy i zawsze była „pełna miłości dla wszystkich” a wszelkie trudności i „nieprzyjemne w życiu swoim wypadki” zносиła z cierpliwością¹².

Niewiele informacji zawiera także list z klasztoru benedyktynek ormiańskich ze Lwowa napisany w 1827 roku przez sekretarkę Febrońnię Gluchowską. Wzmiankuje ona o śmierci sędziwej 83 letniej We-

⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Kroże 3 II 1862.

⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Wilno 13 I 1883.

¹⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Przeworsk 13 II 1796.

¹¹ Tamże. Ksieni wraz z zakonnicą niejaką Chrzanowską mieszkała w Przeworsku w domu księżnej Lubomirskiej: za Wł. Chotkowski, *Historia...*, s. 116, por. M. Borkowska, *Dynastie księń jarosławskich*, „Nasza Przyszłość” t.97:1992, s. 281-293.

¹² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Byślawk, 16 IV 1823.

roniki Piramowiczówny, która od 64 lat służyła w zakonie, w tym 31 lat na urządzie ksieni. Przyczyną śmierci był zapewne podeszły wiek życia „chorowała rok, cały przeciąg choroby swojej zносиła boleści z największą cierpliwością”¹³. Nieco więcej danych można otrzymać z listu donoszącego o śmierci ksieni tego samego klasztoru Magdaleny Ryspiny Matyiasiewiczówny, zmarłej 30 grudnia 1788 roku. Przeorysza Eleonora Jaskiewiczówna zawarła w nim podstawowe fakty – wiek zmarłej 88 lat, w zakonie 64, na urządzie ksieni 17. Wybrana została na urząd jednomyślnie przez wszystkie zakonnice, po wcześniejszym piastowaniu w klasztorze znaczących funkcji, była sekretarką, subprzeoryszą, mistrzynią nowicjuszek i w starszym wieku kustoszka a w końcu objęła urząd przełożonej. Jest również wzmianka o jej świętobliwym życiu i wzorowym przestrzeganiu reguły zakonnej¹⁴.

Z tego okresu pochodzi list z Wilna informujący o śmierci ksieni Anny Wołowiczówny. Przeorysza Maria Magdalena Platerówna ze wzruszeniem pisze „donoszę NWM Pannie Dobrodziejce żeśmy już stracili nasze ukontentowanie, zniknęła nam z oczu zostawując w gorzkim i oplakanyim stanie, niewyliczamy obszernie Jej słodkich rządów z afektem dla zgromadzenia zostawionej pamiątki”. Trudno się dziwić, ponieważ ksieni rządziła 32 lata a zmarła w wieku 79 lat i od 64 była związana z klasztorem benedyktynek wileńskich, pełniąc w nim funkcję mistrzyni pańien świeckich, subprzeoryszy i przez 14 lat przeoryszy. Zresztą, jej wkład w rozwój formacji religijnej mniszek był znaczny, świadczą o tym słowa „przykładowym życiem swoim prowadziła nas do zachowania reguły i wszelkiej obserwancyi zakonnej, trudno określić cośmy za ukochane Matkę mieli pełno cnót zbudowania litości, ozdobą, zaszczytem zgromadzenia naszego bywała”. Przed śmiercią przez rok chorowała na puchlinę i pomimo podejmowanych przez sprowadzonych do jej kuracji doktorów nie odzyskała zdrowia¹⁵.

Oszczędny w słowach, ale niezwykle wymowny jest list z klasztoru łomżyńskiego. Tamtejsza ksieni Gertruda Kostewiczówna po 78 latach pobytu w klasztorze i 47 latach rządów zmarła we wrześniu 1799

¹³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Lwów obrządku ormiańskiego (dalej orm.). 10 VIII 1827.

¹⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów obrz. orm. 2 I 1789.

¹⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Wilno 21 V 1791.

roku w wieku 98 lat. Budujące cechy jej charakteru to pokora, okazała szczególnie po wyborze na urząd ksieni, świątobliwość, sprawiedliwość, mądrość a „życie Jej było życiem doskonałości”. Pozostawiła po sobie pamiątkę dla kolejnych pokoleń zakonnice, ponieważ „widząc klasztor swoy szczupły, słaby i upadający targnęła się na zbudowanie nowego i kościoła i klasztoru i szczęśliwie tego dzieła dokonała”¹⁶.

Do sędziwych ksień zaliczyć należy także Placydę Perkowską przewodzącą zgromadzeniu zakonnemu w Drohiczynie przez aż 43 lata, zmarłą w wieku 91 lat a obecną w klasztorze od 14 roku życia. Najbardziej przysłużyła się jako kantorka, ponieważ „śpiewała bardzo pięknie fraktem, chorałem”, była też przez 20 lat mistrzynią panien świeckich, 9 lat przeoryszą i w końcu ksienią. Bardzo pięknie przedstawiła cechy jej charakteru przeorysza J. Rzewuska opisując, iż „pierwsze lata swoje w zakonie przepędziła na gruntownych cnotach, to jest była pokorna, posłuszna, cierpliwa, miłość miała wielką ku chorym, niedostatnim, skąd dawała wielkie sioström przykłady [...] ciężar przełożeniński dźwigała nacyerpliwiej przy różnych umartwiegniach, niedostatkach, rewolucjach”. Podeszły wiek spowodował spadek sił fizycznych i utratę wzroku¹⁷.

Dwa zachowane z XIX wieku listy dotyczą śmierci przełożonych z klasztoru sióstr benedyktynek sakramentek z Warszawy. Pierwsza z nich Marya Barbara Hauzner przeżyła 73 lata i „piastowała prawie wszystkie urzędy, była ekonomką 27 lat, mistrzynią nowicjatu 29 [...] była lat 9 miesiąc jeden 8 dni przełożoną, w roku 1845 26 maja obchodziła 50 letni obchód profesyi”. Autorka listu Marya Katarzyna od Jezusa Sakramentka Winkler nazywała ją matką, opiekunką i aniołem oraz stwierdziła, że w żaden sposób nie jest w stanie opisać jej licznych zalet. Ubolewała też nad trzyletnim cierpieniem przełożonej w chorobie, powodującym ogromne bóle z powodu „wątroby zepsucia i kamieni”. Wydaje się, że śmierć stanowiła wybawienie z ustawicznych bóleści¹⁸. Inna przełożona sakramentek Józefa Morawska sprawowała urząd jedynie 5 lat, zaledwie po 9 dniowej ciężkiej chorobie 8 maja 1852 roku rozstała się ze światem. W ciągu 43 lat

¹⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lomża 6 IX 1799.

¹⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Drohiczyn 27 VIII 1826.

¹⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Warszawa sakr. 3 IX 1846.

życia zakonnego piastowała prawie wszystkie urzędy klasztorne „a szczególnie śpiewem przyozdabiała chwałę Bożą”¹⁹.

Dysponujemy także 4 listami przysłanymi z klasztoru przemyskiego, datowanymi na lata 1845-1891, zawierającymi nazwiska zmarłych ksień. Trzy z nich podpisane zostały przez przeoryszkę Nepomucenę Turoską i dotyczą ksieni Tekli Kaniewskiej, Maryi Gertrudy Szechowicz i Wiktorii Placydy Grocholskiej, czwarty zaś przez przeoryszkę Kazimierę Wolszczakiewicz, zawiera on wzmiankę o ksieni Leonardzie Adolfinie Hammermüller.

Pierwsza z wymienionych przewodziła zakonnicom przez 14 lat „była na różnych urzędach to jest professorką przy szkołach, mistrzynią, kantorką, subprzeoryszą, mistrzynią nowicjatu, przeoryszą i najgodniejszą i najczulszą matką”. Szczególnie ceniono jej cierpliwość, gorliwość w nabożeństwach, pokorę, miłość do bliźniego i litość szczególnie w odniesieniu do osób upadłych. Zasługą ksieni było przyjęcie do klasztoru aż 12 zakonnice „wtenczas, gdy już klasztor prawie upadł”. Bardzo dbała też o rozwój szkoły klasztornej „do szkół przysposobiwszy profesorek dla dobra publicznego”. Przyczyną śmierci był paraliż, spowodowany najprawdopodobniej jakimś wylewem wewnętrznym²⁰.

Tylko przez rok ksienią była Marya Gertruda Szechowicz. Zmarła młodo w wieku 43 lat 26 października 1848 roku. Jej pobyt w klasztorze trwał, jak wynika z listu, od 12 roku życia. Przyszło jej rządzić w czasach dość trudnych „tak z powodu nadzwyczajnego niedostatku, jak też innych wielu kłopotów”. Miała duże doświadczenie, ponieważ „przechodziła stopnie urzędów kustoszki, mistrzyni konwiktu i nowicjatu, profesorką przy szkołach przez lat 27, prefektą i przeoryszą i najgodniejszą Matką”. Jednak rozwijający się reumatyzm powodował niewymowne cierpienia ciągnące się przez 9 ostatnich lat życia a ponadto kaszel, który w końcu przerodził się w astmę spowodował śmierć ksieni²¹.

Następczynią jej została młoda 39 letnia Wiktorja Placyda Grocholska. Do zakonu wstąpiła w wieku 16 lat i 7 kolejnych przebywała w nowicjacie. List zawiera bardzo wiele ciepłych słów na jej temat

¹⁹ Tamże 8 V 1852.

²⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Przemysł 4 VI 1845.

²¹ Tamże 26 X 1848.

„młodziuchną jeszcze wprawdzie co do wieku, lecz doskonałą w cnotach chrześcijańskich i zakonnych i podług zdania i nazwy wszystkich anioła dobroci na przełożoną” wybrały siostry jednogłośnie. Ponadto „była ta droga Matka nasza ozdobiona wszystkimi cnotami zakonem, szczególnie jeszcze jako podwładna pokorą, uległością dla starszych a najbardziej przebijała w jej każdej czynności miłość bliźniego i uczynność dla wszystkich”, łagodność, cierpliwość i troska o potrzeby zakonu. Niestety, choroba najpierw objawiająca się mocnym bólem głowy, następnie trzykrotne zapalenie płuc spowodowało znaczne osłabienie organizmu. Jako środek zaradczy lekarze zastosowali puszczanie krwi, co jeszcze bardziej spotęgowało chorobę. Ani wyjazd na wieś ani kuracja „morysonskimi pigułkami” nie przyniosły poprawy stanu zdrowia, dodatkowo wystąpiła puchlina i w końcu zgon²².

Energiczną i niezwykle przedsiębiorczą ksienią była Leonarda Adolfiną Hammermüller. W ciągu 34 lat sprawowania władzy odnowiła i przebudowała kościół i klasztor, wybudowała kamienicę z przeznaczeniem na szkołę publiczną, gdzie umieszczono seminarium żeńskie. Trzeba nadmienić, iż wszystkie te inwestycje zaczynała „bez żadnych funduszy, gdyż klasztor nasz był bardzo ubogi”. Ale zaradność i odwaga w działaniu ksieni spowodowała, że „nie wahała się we własnej osobie robić kwesty, była dwa razy na audyencji u Najjaśniejszego Monarchy” w Wiedniu i zgromadziła pieniądze na budowę. Autorka listu wzmiankuje także o zasługach ksieni dla podniesienia dyscypliny zakonnej, podkreśla trudności spowodowane podjęciem takiej decyzji. Z listu wyczuwa się empatię przeoryszy w stosunku do przeżyć ksieni z tym związanych. „Objąwszy rządy klasztorne w nie-najlepszych stosunkach duchownych, gorszych jeszcze materialnych, zabrała się z całą gorliwością do wprowadzenia rozwolnionej nieco karności zakonnej, stojąc jako wódz na przedzie i zachęcając swym własnym przykładem, a co w takim razie przełożona przejść musi, to mogą pojąć tylko przełożeni, które tego samego doświadczać musiały”. Faktem jest, że starania nie poszły na marne i ksieni „wznowiła ducha zakonnego” oraz „ścisłość klauzury”. Zmarła w wieku 76 lat, w ostatnim okresie życia bardzo cierpiała, 4 lata przed śmiercią „prze-trwała straszną operację wyjęcie oka, to już wstrząsnęło całym organi-

²² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Przemysł 30 VIII 1855.

zmem” a na rok przed śmiercią dostała ataku apopleksji i od tego czasu nie wstawała z łóżka²³.

Koleją grupę księń stanowiły przełożone klasztoru w Staniątkach. Pierwszą z nich była Helena Ludgarda Ogrodzka, która w wieku 79 lat w 1799 roku zakończyła żywot. Autorka listu przeorysza Franciszka Lochmanowna pisze o sprawowaniu przez ksienię wszystkich klasztornych urzędów, gdzie „zostawiła ślady nayszacowniejszych przykładów”, ostatnimi zaś było sprawowane przez 16 lat przeorstwo i 12 lat przełożenstwo. Od najwcześniejszych lat pobytu w zakonie ściśle przestrzegała reguły zakonnej a po wyborze na urząd ksieni „pod rządami Jej słodko i łatwo było [regulę] zachować, kochać jak matkę, bo jej macierzyńskie przywiązanie znało całe zgromadzenie, bać się jak Pana, bo przy najgłębszej pokorze dziwna jaśniała powaga, sami kapłani uznawali, że anioła przydawanego miała, słuchać jak samego Boga nie było trudno, gdy do tego wprzód z dzielną wymową swoją zachęciła, niż rozkazała. W każdym niepokodach lub wewnętrznych nieuspokojeniach wszystkie się uciekały, które z wielką miłością i wyrozumieniem zaspokajała i tam najjaśniej wydawało się Jej najściślejsze złączenie z Bogiem i praktyki ducha”²⁴. Nie wiadomo, co było bezpośrednią przyczyną śmierci.

Bardzo pozytywnie w dzieje konwentu staniąteckiego wpisała się Bogumiła Mechtylda Duwall, należąca do księń sprawujących władzę długo, bo aż 34 lata. Należała do osób znanych i powszechnie szanowanych, o czym świadczy obecność na jej pogrzebie biskupów z diecezji tarnowskiej i lwowskiej, ten ostatni był jednocześnie prymasem Galicji. Podpisana pod listem przeorysza Helena Wodzińska nie omieszkła nadmienić o fakcie, iż „miała ta droga matka wszędzie najgodniejszych protektorów, obrońców, przyjaciół”, do grona tego należeli monarcha i monarchini austriaccy, ks. Ferdynand gubernator lwowski i ks. Franciszek Karol. Czasy sprawowania przez nią władzy nie należały do spokojnych „doznawała wiele przykrych zdarzeń i niepokojów krajowych z przechodzenia wojsk rosyjskich, z nieurodzajów po kilka razy i pożarów ognia prawie we wszystkich wioskach”. Udało się jej wybudować dzwonnice i zaopatrzyć kościół w nowe aparaty i ozdoby. Sama ksieni kształciła się w szkole klasz-

²³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Przemysł 5 VII 1891.

²⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 20 III 1799.

tornej a następnie wstąpiła do nowicjatu i przez 5 lat pobytu w nim nauczała w szkole, po profesji została mistrzynią panien świeckich i po 6 latach ksieni. Należała do bardzo zdolnych i utalentowanych uczennic a potem nauczycielek. Niedomagala na różne choroby a kilka lat przed śmiercią „zapadła w chorobę zatwardzenia wątroby a razem śledziony, a do tego przybyło jakieś poruszenie żółci, bo w ciągu choroby przez 9 miesięcy codziennie miewała wymioty samą żółcią”. Świadoma swojego stanu zdrowia potajemnie przygotowywała się do śmierci, spisała przestrogi, nauki, sentencje i modlitwy oraz główne założenia reguły, pozostawiając po sobie jakby testament, stanowiący wskazówkę do dalszego życia zakonnego²⁵.

Następczynią ksieni Duwall została Urszula Mechtylida Czajkowska, która wstąpiła do zakonu w wieku 45 lat i łącznie spędziła w nim 32 lata życia, z czego 19 pełniąc funkcję ksieni. Ponieważ pochodziła z bogatej i wpływowej rodziny, uzyskała odpowiednie do swego stanu wykształcenie a po ukończeniu nowicjatu została mistrzynią panien świeckich w szkole klasztornej. Ubogim sierotom zapewniała bezpłatną naukę. Była osobą bardzo wrażliwą i „jak jasna pochodnia przyświecała życiem z każdej miary doskonałym swym córkom, przewodnicząc im w drodze cnoty a jak klejnot najkosztowniejszy była świetnością i ozdobą ich grona”. Grabieże w 1846 roku spowodowały ogromne zniszczenia w majątkach benedyktynek i wszystkie wysiłki należało skierować na ich usunięcie, co prawdopodobnie było przyczyną braku innych inwestycji²⁶.

Niewiele wzmianek znajduje się na temat ksieni Zofii Ludgardy Baryszewskiej. Do najważniejszych cnót przeorysza Józefa Kornecka zaliczyła łagodność i cichość a do zasług odnowienie na zewnątrz i wewnątrz kościoła. Ksieni w zakonie przeżyła 38 lat, 17 przewodząc zgromadzeniu zakonnemu, zmarła w wieku 65 lat 6 czerwca 1882 roku²⁷.

Zachowana korespondencja z benedyktyнками obrządku rzymskokatolickiego ze Lwowa obejmuje informacje o śmierci dwóch ksien Anny Elżbiety Dahlkin i Julii Aleksandry Hatal, pierwszej zmarłej w 1791 i drugiej w 1896 roku. List w sprawie śmierci ksieni Dahlkin

²⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf.r, Staniątki 28 XI 1842.

²⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Staniątki 14 IV 1865?

²⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Staniątki 19 VI 1882.

jest dość obszerny, przeorysza Xawera Niedźwiecka informuje o wieku ksieni wynoszącym 73 lata, z czego 50 przypadło na życie zakonne, pełnionych urzędach, w tym westiarki i przeoryszy oraz przez 5 lat przełożonej. Do godnych podkreślenia talentów zmarłej ksieni należała opanowana do perfekcji umiejętność pisania listów, co powodowało, że wcześniej wspierała swoje poprzedniczki w prowadzeniu korespondencji. Dowiadujemy się również o głębokim życiu religijnym, ścisłym przestrzeganiu reguły zakonnej, dążeniu do doskonałości „w wykonywaniu cnót, w ćwiczeniach ducha i moryfikacjach”. Niestety choroba objawiająca się puchliną, której efektami były ustawiczne bóle i nudności spowodowała śmierć ksieni. Przeorysza zamieściła w liście długi i przejmujący opis bólu i cierpienia w chorobie²⁸.

Natomiast Julia Aleksandra Hatal po 17 letnim przewodzeniu zgromadzeniu zakonnemu jako ksieni i wcześniej po 10 latach przełożenstwa z tytułem przeoryszy zmarła w wieku 77 lat z czego 59 przeżyła w konwencie. W okresie młodości nauczała w szkole klasztornej a nawet była mistrzynią panien świeckich, trwało to do czasu zamknięcia szkoły przez władze zaborcze. Jako ksieni była „najlepszą matką”, miłosierną i „dobrotliwie pobłażliwą”. Wraz z wiekiem traciła wzrok, pod koniec życia niewiele widziała i to tylko na jedno oko, w końcu dostała zapalenia płuc i „na nogi zapadła”, ale wydaje się, że bezpośrednią przyczyną śmierci był udar mózgu²⁹.

Warto przyjrzeć się też wzmiance o śmierci ksieni, dotyczyła ona Karoliny Braun, sandomierskiej profeski, która „różnymi powodowanymi przyczynami” przeniosła się do klasztoru sierpeckiego³⁰. List jest pełen rozpacz „śmierć ta jak bolesną tak niezagojoną zadala nam ranę”, tym bardziej że chorowała na tyfus tylko przez 6 dni „do ostatniej chwili zadziwiająco okazywała przytomność umysłu, ale mowa z trudnością jej przychodziła i ledwie zrozumianą być mogła”. W liście zapisane zostały cechy jej charakteru „przyświecała swemu wdzięcznemu zgromadzeniu jak dobroczynne słońce, bo zdobyły ją wzniosłe, choć ciche cnoty zakonne i światowe najpiękniejsze

²⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów rz.-kat. 19 I 1791.

²⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Lwów rz.-kat. 28 XII 1896.

³⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Korespondencja biskupa i konsystorza kieleckiego do ksieni S. Dobińskiej, Kielce 28 VII 1813.

uksztalcenie, cechowała ją nadzwyczajna słodycz charakteru i niezemniezlamana cierpliwość, bo że ją ziemskim aniołem nazywano”. Była również bardzo przydatna w klasztorze, pracowała w szkole zakonnej 36 lat jako mistrzyni panien świeckich, zastępowała chorą przełożoną 5 lat i w końcu sama stanęła na czele konwentu, kierując nim przez lat 7. Udało się jej dokonać restauracji klasztoru, co stanowiło także o jej wielkiej zasłudze dla dobra wszystkich tamtejszych zakonnic³¹.

3. Zagrożenia zewnętrzne i problemy wewnętrzne

Część listów zawiera wiadomości dotyczące występujących w klasztorach problemów oraz sytuacji politycznej na danym terenie. Ksieni benedyktynek grudziądzkich Gertruda Ciborska w 1782 r. informowała siostry w Sandomierzu o częstych zgonach zakonnic i obowiązujących zakazach w sprawie wstępowania do nowicjatu „odzywającym się do Zakonu S. i mocno sobie życzącym wstąpienia do niego nie pozwalają”³². Była zaniepokojona zaistniałą sytuacją i ciąglym zmniejszaniem się liczby zakonnic w klasztorze. Kilkanaście lat później inna ksieni grudziądzka Teresa Piwnicka również wspominała o małej liczebności zgromadzenia zakonnego³³ a w 1795 roku napisała „tak często śmierci w szupłym zgromadzeniu moim gościć pozwala, gdyż w tym roku zabrał mi już trzecią siostrę zakonną”³⁴.

O tragicznej sytuacji zakonnic poznańskich wiemy z listu z 1823 roku. Klasztor przeznaczony był do kasaty, stąd stan liczebny wynosił tylko 9 mniszek³⁵.

³¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Sierpień 8 IV 1856.

³² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Grudziądz 15 VI 1782.

³³ Tamże 29 XI 1793.

³⁴ Tamże 23 XI 1795.

³⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Poznań 24 II 1823.

W roku 1822 rząd pruski skasował w Poznaniu klasztor benedyktynek, dominikanek i karmelitanek a zakonnic z tych wywieziono do Owińska do domu zbiorczego, klasztor benedyktynek poznańskich skasowano w 1835 roku a pozostałe przy życiu siedem zakonnic w podeszłym wieku za zgodą rządu zamieszkało w domku przy farze za: *Kroniki benedyktynek poznańskich* oprac. M. Borkowska, W. Karkucińska, J. Wesołowski, Poznań 2001, s. 21-22.

Konwenty położone na terenie Galicji zagrożone były konfiskatą od 1782 roku. Los taki spotkał benedyktyнки jarosławskie³⁶. Zachowane w Sandomierzu listy dotyczą okresu po konfiskacie, w 1788 roku ksieni Sołtykówna napisała „zgromadzenie nasze rozpruszone”, a cztery lata później „lubo to na wygnaniu”³⁷. Inna siostra jarosławska ubolewała nad tym, „że z woli NP Monarchy [klasztor] skasowany lat trzynaście a przed tą po różnych miejscach lokowaliśmy się”³⁸.

Podobne niepokoje przeżywały benedyktyнки w Staniątkach. W 1782 roku ksieni Scholastyka Łoiewska poinformowała „konwent nasz (Bogu Chwała) dotąd zachowany jest od tej nieszczęśliwej kłeski, która się stała z klasztorami pp. franciszekanek, bernardynek i karmelitanek, atoli obawiamy się czego nowego, zaczynam suplikuję z moim zgromadzeniem [...] za nas o modlitwy, aby nas Pan Bóg od podobnego zachował nieszczęścia”³⁹. Obawy ksieni były uzasadnione, wkrótce zamknięty został nowicjat, następnie władze nie dawały pozwolenia na wybór nowej przełożonej, w 1790 roku była mała liczba zakonnic i zgromadzenie zakonne „bardzo zdrobniałe przez dosyć częste śmierci a obłóczyn już lat 12 nie miało”⁴⁰. Wydaje się, że sytuacja była dość poważna i w jednym z listów odnajdujemy wzmiankę „ile gdy nas też już mała liczba a chociaż Najlaskawszy Monarcha pozwolił nam przyjmować ale jakoś teraz panienki nie pragną życia zakonnego”⁴¹.

Spadek liczebności klasztoru dotknął też benedyktyнки przemyskie. Za ksieni Marianny Laskowskiej w 1799 roku stan był następujący „przy szupłości zgromadzenia a i z tych jedne stare, drugie słabe a na inne nowe zdadne do doskonałego służenia w zakonie s. Panu

³⁶ por. Wł. Chotkowski, *Historia polityczna...*, s. 17-26, 114-117.

³⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Jarosław 27 VI 1788, 18 II 1892.

³⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., brak miejsca i daty., por. P.P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*, Lublin 1984.

³⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Informacja o śmierci siostr, Staniątki 10 V 1782.

⁴⁰ Tamże 16 III b.r., 28 II b.r., 18 XI 1790.

⁴¹ Tamże 6 IV b.r., por. B. Krasnowolski, *Historia klasztoru benedyktynek w Staniątkach*, Kraków 1999.

Bogu wspomóc się nie można⁴². Widać więc, że i w Przemyślu brakowało młodych sióstr, zdolnych do wypełniania wszystkich obowiązków zakonnych.

Ocalałe od kasaty klasztory na nowo zetknęły się z tym samym problemem w połowie XIX wieku. W Przemyślu ponowne niepokoje o kasacie pochodziły z lat trzydziestych. Jednak ksieni Tekli Kaniewskiej (1831-1845) udało się przyjąć do zakonu 12 mniszek „wtenczas, gdy już klasztor prawie upadł”, były wśród nich także kandydatki na nauczycielki do szkoły klasztornej⁴³. Pogłoski powtórzyły się w lutym 1855 roku, przekazał je biskup donosząc „że ustąpić z naszego klasztoru, taki jest plan rządu, że miejsce to jest im potrzebne”, planowana była też kasata klasztoru ojców reformatów⁴⁴. I tym razem klasztor ocalał, ale zaprzestanie inwestowania w naprawy i remonty spowodowało, że wszystkie budynki wraz z kościołem były ogromnie zrujnowane i należało je jak najszybciej wyremontować. Z powodu braku pieniędzy ksieni Leonarda Hammermüller uzyskała od rządu zgodę na przeprowadzenie kwesty⁴⁵. Ponadto osobiście dwukrotnie jeździła do cesarza w celu zdobycia pozwolenia na kolejną zbiórkę pieniędzy na zaplanowane remonty⁴⁶.

Niepewne swoich losów były też benedyktynki w Sierpcu. W I połowie XIX wieku zakonnice przeżyły „pogorzel zupełną, odebranie dóbr i różne kłęski, jakie kolejno dotykały to zgromadzenie”⁴⁷. W 1868 roku tamtejsze mniszki „bolały nad jego [klasztoru] terażniejszym położeniem spodziewanej kassacyi”⁴⁸.

Echa smutnego położenia mniszek sandomierskich odnajdujemy w liście przysłanym ze Lwowa, jest tam wzmianka, że zakonnice wiedzą „o stanie klasztoru sandomierskiego”, serdecznie współczują i modlą się za zakonnice⁴⁹.

⁴² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Przemyśl 5 VIII 1799.

⁴³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Przemyśl 4 VI 1845.

⁴⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Przemyśl 20 II 1855.

⁴⁵ Tamże 23 IX 1866.

⁴⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Przemyśl 5 VII 1891.

⁴⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Sierpc 23 IX 1852.

⁴⁸ Tamże 7 VII 1868.

⁴⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Lwów rz.-kat. 19 VI 1892.

Nakaz posługiwania się językiem rosyjskim miał miejsce najwcześniej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Pierwsze listy pisane po rosyjsku datowane były w roku 1868 i pochodziły z klasztoru w Krożach. Zamieszczono tam adnotację, że „nie wolno pisać po polsku, tylko po rusku” i dlatego korespondencja z tego klasztoru oraz z Nieświeża sporządzana była w języku rosyjskim⁵⁰.

4. Migracja w obrębie klasztorów

Migracja w obrębie klasztorów była dość sporadyczna i podyktowana koniecznością. Zachowane 21 wzmianek dotyczyło XIX wieku i związane było z kasatami, wsparciem osobowym podupadających konwentów oraz innymi uwarunkowaniami wewnętrznymi. Najwięcej informacji na ten temat pochodzi z konwentu wileńskiego. Wspomniana wcześniej ksieni Otylia Moszyńska po zamknięciu klasztoru mińskiego w 1871 przeniesiona została do nieświeskiego a po jego likwidacji w 1877 zamieszkała u benedyktynek wileńskich⁵¹. Profeską słonimską była Maura Mokszecka, w 1850 roku po kasacie swojego konwentu przeniesiona została do Mińska, potem do Nieświeża aż ostatecznie zamieszkała u benedyktynek wileńskich. W Wilnie przebywała przez 27 lat ostatnia zakonnica klasztoru drohiczyńskiego (kasata w 1856 r.) Maryanna Smoraczewska. W 1883 roku zmarły Maura Mokszecka i Maryanna Smoraczewska, dołączyła do nich w tym samym czasie profeska nieświeska Salomea Downarówna. Wszystkie trzy siostry należały do sędziwych zakonnicek. W latach 90 – tych zmarły w Wilnie: Teresa Zdanowiczówna z klasztoru mińskiego, Elżbieta Jankowska ze Słonimia i Celestyna Maryanna Kurkiewiczówna z Nieświeża⁵². Sądzić należy, że klasztor wileński pełnił rolę domu zbiorczego dla części mniszek przede wszystkim ze skasowanych konwentów litewskich.

⁵⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Kroże 5 III 1868, 21 VII 1873, 30 VII 1874; Nieśwież 4/16 III 1872, 14 III 1874, 17/29 V 1874, 1875.

⁵¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Wilno 13 I 1883; por. M. Borkowska, *Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce*, Tyniec 1989.

⁵² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Informacja o śmierci sióstr, Wilno 22 VIII 1885, 3 V 1883, 31 XII 1883, 18 I 1892, 8 III 1896?, 29 XII 1897.

Obserwujemy również napływ profesek z klasztoru wileńskiego do Kowna. Przyczyną przybycia Julianki Karczewskiej i sześciu innych zakonnice z Wilna było „dopełnienie stanu w klasztorze kowieńskim”⁵³. Być może do grupy tej należała Placyda Mysztowtówna, o której w nekrologu napisała ksieni A. Gongidówna, że pełniła wiele funkcji najpierw w klasztorze wileńskim a następnie kowieńskim⁵⁴. Z kolei dwie inne zakonnice Józefa Krasewiczówna profeska słonimska⁵⁵ i Aleksandra Silpniewska z klasztoru w Krożach (kasata w 1892 r.)⁵⁶ zamieszkały w Kownie z powodu zamknięcia rodzimych konwentów. Tak było również w przypadku Bernardy Przependowskiej ksieni chełmińskiej, która po likwidacji konwentu chełmińskiego w 1822 roku przeniesiona została do klasztoru w Bysławku i tutaj w rok po przybyciu zmarła⁵⁷.

Podobną rolę jak klasztor wileński dla zakonnice północno – wschodniej części ziem polskich mógł spełniać na południu dom zakonny w Staniątkach dla zakonnice z Jarosławia. Część zakonnice jarosławskich – Katarzyna Szatarska, Teresa Morykonja, Katarzyna Dzierżanowska i Barbara Niedźwiecka tam zamieszkała⁵⁸. Nie wiemy dokładnie, kiedy przybyły, ale faktem jest, że śluby profesji składały w Jarosławiu.

W klasztorze w Łomży przebywały trzy mniszki z innych klasztorów. Jakobina Murawska była 20 lat szarytką, nie posiadamy informacji, w którym klasztorze. Po przyjeździe do Łomży miała około 50 lat i benedyktyнки obawiały się dopuścić ją do ślubu profesji ze względu na wątpliwości, iż z powodu wieku nie będzie w stanie podolać obowiązków zakonnym. Natomiast Justyna Latterman była profeską sandomierską, za zgodą biskupa przeniesiona została do Łomży i tam zmarła w 1893 roku⁵⁹. Podobnie jak Karolina Braun, która również

⁵³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Kowno 3 II 1845.

⁵⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Kowno 24 II 1855.

⁵⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Kowno 19 IV 1851.

⁵⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Kowno 13 I 1894.

⁵⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Bysławek 16 IV 1823.

⁵⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 6 VI b.r., 19 VI 1799; Korespondencja do ksieni U. Kuczowskiej, Staniątki 9 I 1804, 31 VII 1804.

⁵⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Łomża 3 VII 1881, 19 I 1893.

złożyła śluby wieczyste w Sandomierzu, ale ostatecznie przeniosła się do Sierpca⁶⁰.

W klasztorze benedyktynek lwowskich obrządku rzymsko-katolickiego w 1796 roku zmarła Teresa Lipowska. Przyjęta do klasztoru w Sandomierzu z powodu różnorodnych problemów za zgodą biskupa przeniesiona została do klasztoru jarosławskiego a po jego likwidacji ostatecznie zamieszkała wraz ze swoją siostrą Zofią we Lwowie⁶¹.

W tym samym klasztorze przebywała jako konwerska Tekla Augustyna Zielińska, trafiła ona ze skasowanego klasztoru brygidek lwowskich i po odbyciu próby zakonnej złożyła śluby profesji. Zmarła w 1813 roku⁶².

5. Cechy charakteru

W listach przywoływane były określenia dotyczące cech charakteru zmarłej, predyspozycji psychicznych czy wykształcenia, niekiedy pojawiało się ich równocześnie kilka. Do wnikliwej lekturze całej korespondencji zauważa się, że tylko w korespondencji z Żarnowca nie zostały wymienione żadne zalety zmarłych.

Interesująco przedstawia się również analiza danych w tym zakresie. W tabeli nr 3. dokonane zostało zestawienie najczęściej występujących przymiotów charakteru mniszek.

Z tabeli wynika, że najbardziej ceniono u zakonnicy pracowitość i pobożność, ale zwracano też uwagę na cierpliwość, posłuszeństwo, pokorę, gorliwość i przykładność. Pilność w wykonywaniu obowiązków zakonnych, cichość, miłowanie bliźnich, łagodność, miłowanie Boga czy przestrzeganie reguł to kolejne cnoty uznawane za prawdziwe przymioty mniszek. Pojawiają się wzmianki, że zakonnica była wesoła, słodka i wykształcona.

⁶⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Sierpc 8 IV 1856.

⁶¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Lwów rz. – kat., 25 X 1796; por. A. Szylar, *Liczba zakonnice, skład osobowy i rotacja na urzędach w klasztorze benedyktynek w Sandomierzu w latach 1615 – 1903 w: Nasza Przeszłość*, t. 102: 2004, s. 294 – 300.

⁶² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Lwów rz. – kat. 16 X 1813.

Tab. 3. Najczęściej występujące cechy charakteru mniszek

Cechy charakteru	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
pracowita	2	1		1			1			1	
pobożna	5	5	1		1	1		2			
cierpliwa	1		4	2			1			1	1
poslušna		3	1	2		1			1		
pokora	2		2	3							
gorliwa	1						1				
przykładna	1	4		1	1						1
pilna		3									
cicha				1						1	
miłująca bliźnich										1	1
łagodna											
miłująca Boga	1										
spokojna				1							
wesoła											
przestrzegała regułę	2										1
cnotliwa											
słodka											
roztropna	1										
obowiązkowa								1			1
uległa											
uprzejma											
litościwa											
milcząca											
skromna											
uczynna											
poświęcająca się											
miłująca młodych											
	16	16	8	11	2	2	3	2	2	4	5

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	ilość
1	4	2	6	1	4	4	4	6	19	57
	2	5	3	3	5	2	3		12	50
1	1		3	7				7	5	34
	2				3		1	3	12	29
				4	4		2	2	5	24
		1	1	2	4	3	2	2	5	22
1	1		1	2	3		4		1	21
	3	1	1		2	1	2	2	1	16
		1		2		2	2	2	5	16
	1		2	2	2		3	3		15
			1	3		3			5	12
			1	4			4			10
		1	1				2	2	2	9
		1	2					2	3	8
	1						1		2	7
	1		1						5	7
		2	1	1		1			1	6
							2		2	5
		2		1						5
				3			1		1	5
						4			1	5
						2	1		2	5
						1			4	5
	1		1						2	4
			2	1					1	4
								1	3	4
									4	4
3	17	16	27	36	27	23	34	32	103	389

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni [...], Inf.

Tab. 4. Cechy charakteru i przymioty występujące w listach 2-3 razy

Cechy charakteru	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
zgodna		1									
miłosierna		1									
wzorowa									1		
chwaliła Boga											
miłowała ubóstwo											
dowcipna											
wykształcona											
dążąca do doskonałości	2										
umartwiająca się			1								
miłująca siostry				2							
niewinna											
mądra											
uduchowiona											
troskliwa											
kochająca klasztor											
małomówna											
lubiana											
doskonała											
dobra											
samotnik											
rozmodlona											
dobra											
wytrwała											
szanująca starszych											
	2	2	1	2						1	

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	ilość
		1				1				3
		1						1		3
	1			1						3
		1							2	3
		1			1				1	3
			2		1					3
			1			1			1	3
										2
								1		2
										2
	1								1	2
		1	1							2
		1							1	2
			1	1						2
			2							2
			1			1				2
			1		1					2
			1				1			2
			1					1		2
						1	1			2
						1		1		2
							1		1	2
									1	2
									2	2
	2	6	11	2	3	5	3	5	10	55

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni [...], Inf.

Legenda: dotyczy kolumn, 1 – Chełmno, 2 – Grudziądz, 3 – Kowno, 4 – Drohiczyn 5 – Słonim, 6 – Radom, 7 – Poznań, 8 – Mińsk, 9 – Nieśwież, 10 – Jarosław, 11 – Bysławek, 12 – Lwów rz. – kat., 13 – Toruń, 14 – Łomża, 15 – Sierpc, 16 – Przemyśl, 17 – Kroże, 18 – Warszawa sak., 19 – Wilno, 20 – Lwów orm., 21 – Staniątki.

Do drugiej grupy zaliczyć należy te cechy, które występują w listach trzy lub dwukrotnie, co obrazuje tabela nr 4.

Zdarzały się też siostry lubiące samotność, milczące i małomówne, uduchowione oraz stosujące umartwienia. Zauważa się, że w każdym klasztorze stosowano własne określenia dotyczące niektórych cech, stąd tak duże zróżnicowanie a w wielu przypadkach nazwy są bardzo zbliżone.

Pewna grupa określeń pojawiała się w listach tylko jeden raz. Sądzę jednak, że jej przytoczenie jest równie ważne, aby uchwycić specyfikę funkcjonowania każdego klasztoru. Pozostawiłam też oryginalne słownictwo, które w pewnym stopniu odzwierciedla charakter życia wewnętrznego w konwencie. Dane zawarte zostały w tabeli nr 5.

W żadnym z listów nie odnalaziono negatywnych uwag dotyczących życia zakonnicy.

6. Talenty i uzdolnienia

Indywidualne uzdolnienia były w każdym klasztorze niezwykle cenione, najbardziej zaś posiadanie pięknego głosu w połączeniu z umiejętnością gry na różnych instrumentach.

Wśród wszystkich listów można odszukać 52 wzmianki na temat talentów zmarłych sióstr. Najliczniejsze pochodzą z klasztoru w Staniątkach. Wśród 22 zapisek aż 15 dotyczy śpiewu i gry na instrumentach muzycznych. Józefa Łojowska posiadała „talent umiejętności i pięknego głosu”, Józefa Hubieńska „miała głos bardzo piękny, którego dla ozdoby chóru używała śpiewając excelentem” podobnie zresztą jak Rozalia Tomaszewska, która „miała głos piękny, dla którego była przyjęta i którego nie żalowała na chwałę Boską”⁶³. Wyróżniano także pewne walory posiadanego głosu i tak Katarzyna Szatur-

ska odznaczała się „glosem słusznym i donośnym”, Zofia Madejska miała „talent wdzięcznego głosu”, Salomea Czulicka była „obdarzona od Boga darem dobrego i wdzięcznego głosu”, Maryanna Niewiarowska miała głos donośny i piękny zaś Helena Lipińska i Marcyanna Drzewiecka tylko piękny⁶⁴.

Wyjątkowo ceniona była umiejętność gry na instrumentach i śpiewu. W każdym klasztorze starano się nabożeństwu nadać oprawę muzyczną, w tym celu zatrudniano organistę i płacono mu pensję. Jeżeli w klasztorze mieszkała umiejąca grać na instrumentach mniszka, to odpadał z wydatków zapis na utrzymanie organisty. I tak Martyna Radwańska była niezwykle przydatna, ponieważ „wielką miał z niej zakon s. pomoc przy pięknym głosie i przy tym umiała grać na niektórych instrumentach” zaś Katarzyna Pachowska „dla udzielonych sobie od Boga talentów wielce była użyteczną zakonowi s. umiała grać na skrzypcach i organach, śpiewała nie tylko [c]horał ale i fraktem”. Wyjątkową postacią „całą ozdobą klasztoru” uznano Franciszkę Szachowiczównę, ponieważ była „też ozdobiona [...] przymiotami talentów, głosu pięknego, umiejętnością gry na skrzypcach, organach i flecie”⁶⁵.

Również w klasztorze lwowskim były utalentowane w tej dziedzinie zakonnice, Marya Egipcjanka Miedziewicka miała „talent grania na skrzypcach i do śpiewania głos i umiejętność”, Maryanna Moczulska „mając do śpiewania sposobność, więc i fraktem i chorałem i inne śpiewania wielką ochotą podejmowała”, Ludwika Szklińska potrafiła śpiewać chorałem i grać na skrzypcach a Anna Scholastyka Szembekówna także na skrzypcach⁶⁶.

O Esterze Ciałkowskiej z Sierpca w nekrologu napisano „posiadając głos mocny i piękny, zwłaszcza do wtóru, całe prawie życie w chórze gorliwie jak dzwon wielbiła Boga”. W tym samym czasie tj.

⁶⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki, 6 IV b.r.; Korespondencja do ksieni M. Tomkiewiczówny, Inf., 15 II 1809; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., 8 VIII 1847; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., 31 X 1826; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., 19 IV 1859.

⁶⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 20 I b.d., 9 VII b.d., 5 II 1791.

⁶⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów rz. – kat., 3 IX 1793, 21 IV 1795, 11 IV 1801; Korespondencja do ksieni U. Kuczukowskiej, Inf., VIII 1805.

⁶³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 26 X 1781, 20 VIII 1795; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., 30 X 1841.

w latach 50 tych XIX wieku zmarła Ewa Nawrot „pilna w obowiązkach chórowych, głos do śpiewania miała piękny”. Czytamy też o wdzięcznym głosie Matyldy Szulc oraz pięknym i silnym głosie Anny Gutkowskiej⁶⁷.

Po jednej wzmiance na temat talentów muzycznych znajduje się w listach przysyłanych z Poznania, Nieświeża, Radomia, Torunia, Kroży i Grudziądza. Siostra Weronika Struplowna „głos miała bardzo piękny, wielką była pomocą chóru i całe ozdobą”, Charytas Wolska z Nieświeża „pilna była do chóru bywszy kantorką lat kilkanaście, na instrumentach chorowych grała, śpiewała i drugie siostry uczyła”⁶⁸. W Radomiu talentami zasłynęła Magdalena Kochnowska „do chóru skwapliwa [...] umiała chorał doskonale śpiewać i grać”, w Toruniu Łucja Kielczewska była „wielką pomocą chóru dla pięknego głosu i umiejętności a nieuchronnej pracowitości” zaś w Krożach Delfina Podberska, która „miała z natury zdolność do śpiewania i grania na organie, przeto od wstąpienia do zakonu aż do śmierci prawie [...] ciągle najpilniej odbywała obowiązki śpiewaczki i graczki”⁶⁹.

Odnotowany został też przypadek zaniku możliwości wokalnych. Maryanna Hynczowska z Grudziądza „z niespodzianego przypadku” utraciła „raz na zawsze w nowicjacie głos, który piękny miała”. Ciekawostkę stanowi fakt, iż po 33 latach pobytu w zakonie, pomimo że już tak pięknie nie śpiewała, pamiętano o tym fakcie⁷⁰.

Klasztor wileński może poszczycić się Walpurgą Czyżewską, która „będąc sposobna do chóru, umiejętna do grania i śpiewania i pilna” była przez 12 lat kantorką. Możliwości głosowe miała też Salomea Downarówna, Benedykta Statkowska i Brygida Pietusiewiczówna. W Przemyślu Teresa Wielowieyska „będąc utalentowana od Boga głosem pięknym, którego talentu nie zakopywała” pomimo słabych sił

⁶⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Sierpc 23 IX 1852; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., 29 VII 1853, 10 X 1866; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf. 8 II 1879.

⁶⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Poznań 22 V 1791; Nieśwież 27 II 1801.

⁶⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Toruń 24 X 1787; Korespondencja do ksieni S. Tomkiewiczówny, Inf., Radom 21 X 1808; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Kroże 25 V 1842.

⁷⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Grudziądz 29 XI 1793 (d.ś.)

i wielu ulomności uczestniczyła w modlitwach chórowych. Ozdobą chóru była też Scholastyka Konstancja Kasparzy mająca śliczny i mocny głos. W Drohiczynie z pięknego głosu i śpiewu fraktem i chorałem znana była Placyda Perkowska a Benedykta Milkowka „miała głos mocny i piękny i dzielnie grała na organie”. O urzekającym śpiewie dwóch zakonnic kowieńskich Placydy Małcewiczówny i Józefy Kraśewiczówny zapisano też wzmianki w nekrologach⁷¹.

Wydaje się, że talenty muzyczne były cenione szczególnie, potwierdza to fakt przyjmowania do zakonu dziewcząt bez posagu materialnego, który był rekompensowany w powyższy sposób. Ale zdolności to nie tylko śpiew i gra na instrumentach muzycznych. Zdarzały się też inne informacje, Julianna Milwidówna z Wilna zasłynęła z przyozdabiania kościoła „roboty swojej kwiatami pięknymi” podobnie jak benedyktyнка przemyska Apolonia Wierzbowska, której „praca i talent ręki jej w robieniu kwiatów nie tylko w naszym, ale i w innych wielu kościołach znajduje się”⁷². Szczególne zdolności posiadała benedyktyнка lwowska Apolonia Darowska „była bowiem wielce sposobną do warzenia miodów, przemyślna do pędzenia różnych wódek i esencji robienia, konfitur wybornego smażenia i innych potrzebnych do wygody domowej służących rzeczy”⁷³. Magdalena Wetulani ze Staniątek posiadała dar naprawiania różnych przedmiotów „wyklikając, nadpisując stargane książki i je oprawując [...] jako i różne klijonie dorobne rzeczy robiąc”⁷⁴.

W listach są też wzmianki na temat pewnej grupy zakonnic staniąteckich, w nekrologach ich zapisano umiejętności i talenty naukowe. Najzdolniejszą wydaje się Martyna Radwańska znająca język francuski, niemiecki i łaciński. Magdalena Weeberówna nauczwała w szkole klasztornej „w niemieckim języku będąc doskonałą” podobnie zresztą

⁷¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Przemyśl 5 VIII 1799; Korespondencja do ksieni U. Kuczowskiej, Inf., Wilno 13 I 1801; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Drohiczyn 27 VIII 1826; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Drohiczyn 9 V 1848; Kowno 17 V 1849, 19 IV 1851; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Przemyśl 23 IX 1866; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Wilno 31 XII 1883, 8 IV 1886, 14 I 1895;

⁷² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Wilno 16 X 1789, Przemyśl 8 I 1785.

⁷³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów rz. – kat., X 1793.

⁷⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Staniątki 15 V 1852.

jak Helena Straszowna, Franciszka Czernek i Aleksandra Jocz, która ponadto pięknie pisała. „Jedną z najbieglejszych mistrzyń literatury, historii” w szkole klasztornej była Zofia Gertruda Samek, co przekładało się na pracę przy sporządzaniu klasztornej korespondencji. W Kownie zaś wymieniona już Placyda Malcewiczówna wślawiła się tym, że „czytała dobitnie”⁷⁵.

7. Konwerski klasztorne

Kilkanaście razy odnajdujemy wzmianki o fakcie przyjęcia kandydatki do klasztoru na konwerskę. Były to siostry wykonujące najczęściej prace gospodarcze, w XIX wieku wykorzystywano je w konwentach w Galicji także do pracy w internatach szkolnych⁷⁶. Po jednej konwersce zamieszkiwało w następujących zgromadzeniach zakonnych: w Kownie, Chełmnie, Sierpcu i Poznaniu. Konwerskami były Agnieszka Fergisowna, która wstąpiła do zakonu dopiero w wieku 39 lat i po 31 latach życia zmarła pełniąc urząd starszej szafarki. Wydaje się, że był to najwyższy stopień urzędniczy, jaki mogła sprawować a piastowała go 10 lat, ponieważ „pełniła doskonale obowiązki zakonne”⁷⁷. Również na konwerskę przyjęta została do Chełmna Mariana Kałucka, która przez 44 lata życia w klasztorze „tak w cnocie pokory jako też i w pracy zakonnej pracowita była do ostatnich sił”⁷⁸. Konwerska z Sierpca Joanna Jankiewicz w czasie pobytu w klasztorze zapadła na chorobę psychiczną i w końcu przez dwa lata przebywała w szpitalu dla obłąkanych w Warszawie⁷⁹. Natomiast w Poznaniu konwerską była Jadwiga Jakobowska, po 26 latach życia klasztornej zmarła „mając defekt reptury także i w suchotach będąc” a wcześniej pełniąc różne funkcje m.in. westiarki i szafarki⁸⁰. Spośród zakonnic staniąteckich wiemy na pewno, że sześć z nich było konwerskami:

⁷⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 20 I b.r., 11 VIII 1801; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf. Staniątki 5 IV 1813; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf. Staniątki 29 XI 1844, 29 VII 1847; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Staniątki 21 VIII 1886.

⁷⁶ M. Borkowska, *Życie codzienne...*, s. 69-72.

⁷⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Kowno 9 I 1789.

⁷⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Chełmno 6 V 1784.

⁷⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Sierpc 22 II 1882.

⁸⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Poznań 5 IV 1800.

Karolina Pawlik, Maryanna Bikowska (bardzo pracowita, kilka lat chorowała na reumatyzm i nie wstawała z łóżka), Beata Bernarda Augustyn, Maryanna Kolumba Grabuza zatrudniona w kuchni a potem piekarni klasztornej, Regina Ida Bobek oraz Katarzyna Surlikowska⁸¹. Zauważa się pewną prawidłowość, wszystkie konwerski wstępowały do zakonu pomiędzy 23 a 44 rokiem życia, i tak w kolejności 23, 29, 37, 32, 44 i 23 lata. Niektóre z nich jak Beata Bernarda Augustyn mieszkały przy klasztorze i wykonywały prace fizyczne aż w końcu składały śluby zakonne. Wyjątek stanowiła Katarzyna Surlikowska „która nie tylko od młodości swojej, ale prawie od dzieciństwa była na usługach klasztornych (będąc córką organisty domowego) używana do różnych posług, wszystkie ochotnie, pilnie i sposobnie wykonywała. Przez co pozyskała sobie afekt przełożonej i zgromadzenia, że na usilną prośbę tejże, przyjętą do s-go zakonu została, professyą s. uczyniła na stopień konwerski. Tym więc starała się czynić dosyć obowiązkom powołania swego w najgłębszej pokorze. Pilna w każdej usłudze osobliwie chorem, łożąc nadtoienne i nocne godziny [...]. Nadto w niej zbywało czasu obracała go na modlitwy i ręczne roboty, których wiele i pięknych umiała, a to dla ozdoby kościoła i przysługi Przełożonej”⁸².

Spośród zakonnic lwowskich Katarzyna Jasińska należała do wiekowych sióstr, ponieważ dożyła 94 lat w tym jako konwerska 73 lata. Przeorysza Elżbieta Dahlken wychwalała jej pracowitość „osobliwie w kuchni szafarką lat nieprzerwanych 20, także w infirmarii i tym podobnych posługach, nawet w starości była wielką nieprzyjaciółką próżnowania”⁸³. Konwerską w tym klasztorze była też Tekla Augustyna Zielińska przeniesiona ze skasowanego klasztoru brygidek, która w wieku 35 lat złożyła śluby zakonne oraz Agnieszka Zofia Szczerbińska służąca w klasztorze pół wieku⁸⁴.

⁸¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 12 VI 1791; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Kowno 17 V 1849; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Staniątki 31 VII 1861; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Staniątki 14 III 1877, 15 II 1881, 18 IV 1889, 30 III 1892.

⁸² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 12 VI 1791.

⁸³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów rz. – kat. 6 XII 1785.

⁸⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Lwów rz. – kat. 16 I 1800, 16 X 1813.

Wiemy także o czterech konwerskach w klasztorze sakramentek warszawskich. Były to siostry: Jadwiga zmarła w 1768 roku, Florianna (na świecie Ludwika Szymańska) spędziła 57 lat w zakonie „w pracach różnorodnych jako siostra konwerska”, Maria Róża (w świecie Petronella Kurkowska) przebywająca w zakonie 49 lat, w tym „pierwsze lata młodości [20 lat] strawiła przy mozolnych zajęciach kuchennych a następnie była w furcie klasztornej oraz Marya Józefa (w świecie Józefa Małopolska) po 30 latach od złożonych ślubów profesji⁸⁵.

Konwerski składały śluby profesji, należały do tzw. drugiego chóru i zwolnione były z części modlitw chórowych z powodu wykonywania wielu prac fizycznych.

Wśród 413 zakonnic wzmiankowanych w listach było jeszcze 46 profesek niebędących konwerskami. Możemy jedynie przypuszczać, że około 20 spośród nich zmarło bez złożenia ślubów konsekracji o pozostałych nic nie wiemy. Znamy też liczbę konsekratek, było ich 175, co stanowiło 42% wszystkich zakonnic wymienionych w listach. Tyle samo było mniszek o których nie udało się pozyskać żadnych wiadomości odnośnie złożonych ślubów.

8. Urzędniczki klasztorne

Porównując informacje dotyczące sprawowanych urzędów do innych wzmianek zamieszczonych w korespondencji możemy stwierdzić, że są one bardzo liczne. Przeważnie w każdym liście można odszukać dane na temat sprawowanych przez siostry w klasztorze urzędów, w wielu zaś wypisane są obszernie dane na ten temat. Jedy- nym klasztorom z którego pochodzą 4 listy bez żadnych wzmianek na temat pełnionych urzędów był konwent żarnowiecki.

Istnieje grupa listów o skromnych informacjach na temat pełnionych urzędów. Wśród 8 listów z Radomia tylko w trzech dotyczących śmierci Kunegundy Anchreckiej, Franciszki Studzińskiej i Justyny Gzowskiej znalazły się informacje, że bywały „na różnych zabawach”

⁸⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Warszawa – sakr. 8 VIII 1768; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf. 2 IX 1864, 18 XI 1874; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf. 12 I 1889.

i spełniały je chętnie, przykładowie i posłuszenie⁸⁶. Podobnie wyglądała sprawa zakonnic z Bysławka i Jarosławia. W dwóch przesyłkach z Bysławka zapisano, że Bernarda Przependowska „zostając na różnych urzędach zakonu swego, szczególnie po sobie zostawiła przykłady” a Marcyanna Nidzgorska „różne chwalebnie piastując urzędy, zjednała sobie u wszystkich sióstr zakonnych miłość i szacunek”⁸⁷. Na 6 listów przysyłanych z Jarosławia tylko w jednym odnajdujemy notatkę, że Maryanna Wilkuwna „całe życie swoje i do ostatni choroby po różnych zabawach zakonnych z wielką miłością bliźniego pracowała”⁸⁸. O innych urzędniczkach z klasztoru jarosławskiego nie zamieszczono adnotacji.

Benedyktynki lwowskie obrządku ormiańskiego zamieściły w swojej korespondencji dwukrotnie zapis o pełnieniu przez mniszki różnych urzędów, dotyczy to Anny Dominiki Zadykiewiczówny, która „na koniec [była] na urzędzie sekretarki” i Anny Leonory Taskiewiczówny będącej „na różnych przykładowie sprawowanych urzędach a na koniec na przeorstwie”⁸⁹. Inne urzędniczki to Magdalena Ryspina Matyasiewiczówna, piastująca funkcje sekretarki, subprzeorowsy, mistrzyni nowicjuszek, kustoszki i na koniec ksieni, Cecylia Domicela Jarosiewiczówna – kustoszka, Urszula Romualda Kielnicka – infirmerka, zakrystianka, furtianka, kantorka, mistrzyni nowicjatu i przeorowsy oraz Maria Leonarda Sołtykówna pracująca w młodym wieku w szkole⁹⁰.

Z kolei benedyktynki lwowskie obrządku łacińskiego zamieściły przy 24 nazwiskach zmarłych informacje o pełnionych urzędach. Część z nich była mistrzyniami w szkole, nowicjacie oraz nauczycielkami. Do grupy tej należały: Franciszka Borkowska (sadowniczka, zawiadywała drwami, furtianka i mistrzyni pańien świeckich), Brygi-

⁸⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Radom 10 XII 1794, 24 I 1797, 15 V 1798; por. M. B o r k o w s k a, *Kroniki benedyktynek radomskich w: Historiografia...*, s. 306-310.

⁸⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Bysławek 15 IV 1823, 21 VIII 1823.

⁸⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Jarosław 10 VIII 1782.

⁸⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów orm. 22 VI 1798, 10 X 1798.

⁹⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów orm. 2 I 1789, 10 VII 1797; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf. 12 III 1877.

da Magdalena Jastrzębska (młodsza mistrzyni panien świeckich, westiarka), Zuzanna Keiwicka [Kawicka] (infirmierka, pomocnica mistrzyni nowicjatu, zakrystianka, furtianka), Marya Egipcjanka Miedzwiecka (zakrystianka, kantorka, kustoszka, mistrzyni nowicjatu i przeorysza), Franciszka Kruszelnicka (mistrzyni nowicjatu, kustoszka, przeorysza), Barbara Jastrzębska (pomocnica mistrzyni nowicjatu i panien świeckich, sadowniczka i furtianka), Ludwika Szklińska (dwukrotnie mistrzyni nowicjatu, przeorysza), Marya Karolina Pawłowska (nauczycielka w szkole i mistrzyni nowicjatu), Tekla Anna Dębska (nauczycielka języka francuskiego i historii Polski, infirmierka), Franciszka Lucyna Krama (nauczycielka w szkole, furtianka), Karolina Klara Weppner (nauczycielka w szkole, kantorka) i Julia Aleksandra Hatal (mistrzyni panien świeckich, przeorysza, ksieni). Pozostałe siostry zajmowały się następującymi pracami: Katarzyna Jasińska była 20 lat szafarką i potem infimarką, Annie Elżbiecie Dahlkin w młodości zlecono opiekę nad westiarnią sukien, potem była przeoryszą i ksienią, Apolonia Darowska była do usług przełożonej, Alojza Małoiowiczówna wypełniała pracę subprzeoryszy, podobnie zresztą jak Marya Joanna Nepomucena Krechowicka, która jeszcze pod koniec życia została przełożoną i Barbara Krystyna Spezlówna, pracująca także jako zakrystianka, kustoszka i sekretarka. Ponadto Teofila Świeżawska była infirmierką, szafarką, westiarką i pomocnicą subprzeoryszy, konwerska Agnieszka Zofia Szczerbińska pracowała jako infirmierka i szafarka, Tekla Augustyna Zielińska jako szafarka, infirmierka, westiarka i pomocnica subprzeoryszy, Anna Agata Skarbak w kuchni⁹¹.

Spośród 19 listów z klasztoru w Nieświeżu tylko dwukrotnie odnajdujemy dane o sprawowaniu urzędów, kantorki przez Charitas

⁹¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Lwów rz. – kat. 27 X 1784, 6 XII 1785, 17 VI 1788, 19 I 1791, 11 II 1791, 23 II 1793, 3 IX 1793, X 1793, IX 1794, 25 IX 1796-10 XII 1800, 11 IV 1801; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., 16 I 1800; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., 16 XII 1882, 3 IX 1886, 11 IX 1886, 23 VI 1891, 15 XII 1893, 31 V 1895, 22 I 1896, 28 XII 1896. Patrz też: J. G w i ó d z i k, *Losy lwowskich klasztorów żeńskich w okresie józefinizmu w: Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym* pod red. M. D e r w i c h a i A. P o b ó g - L e n a r t o w i c z, Wrocław-Opole-Warszawa 2005, s. 299-311.

Warayską i przeoryszy przez Konsoletę Misiewiczówną⁹². Na 4 listy z Mińska w jednym z 1860 roku donoszącym o śmierci Kamili Jądzińskiej czytamy o sprawowaniu przez nią urzędu subprzeoryszy (8 lat), mistrzyni nowicjatu, zakrystianki i kantorki⁹³. Zachowały się cztery listy ze Słonimia a tylko w dwóch przypadkach są wzmianki o urzędniczkach zakonnych Teofili Kordzielewskiej i Dominice Siemaszkowie. Pierwsza z nich w ciągu 44 lat życia w zakonie „na urzędach różnych po lat kilka będąc, jako to serwitorską, gospodynią, zakrystianką, mistrzynią panien świeckich, mistrzynią duchowną lat 6 subprzeoryszą lat 6” była a druga z sióstr „będąc subprzeoryszą i na innych zabawach doskonale pełniła powinne obowiązki zakonne”⁹⁴.

Nieco więcej danych mamy o zakonnicach z Poznania. Pomimo tylko ośmiu listów znamy nazwiska trzech zakonnic będących urzędniczkami, były to: Weronika Strumplorna, która „na różnych urzędach i zabawach, była kantorką, sekretarką, mistrzynią nowicjatu, mistrzynią świeckich, zakrystianką lat kilkanaście”; Teresa Pińska pracowita zakonnicą będąca „piwniczną lat 8, mistrzynią nowicjuszek lat 4, kantorką lat 14, sekretarką lat 6, przeoryszą lat 1, subprzeoryszą lat 16” i Weronika Jakobowska – westiarka, infirmierka i szafarka przez 11 lat⁹⁵. W przypadku Drohiczyzna na 5 listów tylko w trzech były informacje o sprawowanych urzędach. Dotyczą one Weroniki Suchodolskiej chętnej do wszelkich prac, która była mistrzynią panien świeckich, ekonomką i kustoszka, Eleonory Łapińskiej sprawującej różne funkcje, w tym szafarki, westiarki, zakrystianki, furtianki i kustoszki, ksieni Placydy Perkowskiej sprawującej w ciągu 77 lat życia w zakonie również funkcję kantorki, mistrzyni panien świeckich i przeoryszy, Agnieszki Uszyńskiej – kantorki, zakrystianki i kustoszki oraz Benedykty Miłkowskiej – mistrzyni panien świeckich, zakrystianki i furtianki⁹⁶.

⁹² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Nieśwież 27 II 1801; Korespondencja do ksieni U. Kuczowskiej, Inf., 6 I 1805.

⁹³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Mińsk 29 III 1860.

⁹⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Słonim 23 III 1782, 4 IV 1789.

⁹⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Poznań 22 V 1791, 10 IX 1796, 5 IV 1800.

⁹⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Drohiczyzn 25 XII 1799; Korespondencja do ksieni U. Kuczowskiej, Inf. 20 II 1804; Korespondencja

Z Kowna i Grudziądza zachowało się po 12 listów. W pierwszym przypadku tylko przy 6 nazwiskach podane zostały sprawowane urzędy, dotyczyły to Agnieszki Fergisowny (szafarka starsza), Marianny Beresniewiczówny (szafarka, furtianka, mistrzyni panien świeckich i zakrystianka), Eufrozyny Petrweyczowny (ekonomka, mistrzyni dam świeckich i nowicjatu, sekretarka), Scholastyki Fergissowny (przeorysza i kantorka) Placydy Malcewiczówny (szafarka) i Placydy Myszotowtówny (przeorysza)⁹⁷. Listy przychodzące z Grudziądza były bardziej zasobne w informacje, tylko w jednym brak danych o pełnionych funkcjach, pozostałe 11 zawierają wzmianki o 5 zakrystiankach i kustoszках, 4 szafarkach i przeoryszach, 3 furtiankach, mistrzyniach nowicjatu, serwitorkach, westiarkach i subprzeoryszach oraz 2 mistrzyniach panien świeckich i infirmerkach i po jednej o piwnicznej i kantorce. Wśród nich były Katarzyna Reorowiczówna, Ewa Płaskąska, Barbara Strelowna, Maryanna Hynczowska, Franciszka Kliniska („na żadnej zabawie nie była dla ustawicznej słabości”), Anna Szewcowna, Katarzyna Łeczka, Maryanna Skulska, Teresa Piwnicka, Ewa Żukowska i Teresa Żułkiewska⁹⁸.

W 7 na 13 listów z Chełmna wymieniono urzędy zakonne, trzykrotnie urząd przeoryszy i kantorki, dwukrotnie furtianki, kustoszki, zachrystianki i sekretarki a jednokrotnie infirmerki, mistrzyni nowicjatu, mistrzyni panien świeckich, dziekanki, westiarki, szafarki, subprzeoryszy, mistrzyni i serwitorki. Urzędniczkami tymi były Maryanna Samplawska, Amelia Sensowna, Konstancja Waliszewska, Marianna Łączewska, Felicjana Niecko, Ludwika Grębczewska i Małgorzata Stawska⁹⁹.

do ksieni S. Dobińskiej, Inf. 27 VIII 1826, 20 III 1828; 20 III 1828; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf. 9 V 1848.

⁹⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Kowno 9 I 1789, 28 VI 1792, 4 III 1795 (d.ś.); Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Informacja o śmierci sióstr, Kowno 1 VII 1846, 17 V 1849; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf. 25 II 1855.

⁹⁸ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Grudziądz 15 VI 1782 (d.ś.), 20 II 1785 (d.ś.), 16 X 1787 (d.ś.), 29 XI 1793 (d.ś.), 3 II 1795, 23 III 1795, 26 XI 1795, 22 XI 1799, 18 VII 1800, 12 V 1801; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Grudziądz 19 XII 1825.

⁹⁹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Chełmno 7 VIII 1781, 1 I 1783, 1 V 1788, 30 VII 1788, 17 XII 1788, 28 VI 1794, 15 I 1798.

Z klasztoru w Krożach poinformowano o zgonach 27 zakonnic, przy 11 nazwiskach podano rodzaj sprawowanych urzędów a trzykrotnie nadmieniono, że siostry piastowały różne urzędy. Do ostatniej grupy należały Scholastyka Mackiewiczówna, Teofila Kutwińska i Ludwika Kolumba Billewiczówna. Do grupy pozostałych mniszek należały: Ludgarda Nagórska (zakrystianka starsza, furtianka, szafarka i ksieni), Zofia Tekla Anielska (przeorysza, kustoszka, mistrzyni panien świeckich, nowicjuszek i profesek, szafarka, kuchenna, zakrystianka), Joanna Aleksandra Staniewiczówna (zakrystianka i socjusza), Benigna Piotrowiczówna (przeorysza, gospodyni, szafarka, westiarka, altanowa, służyła chorym, furtianka, kustoszka), Elżbieta Bunarówna (kustoszka, furtianka, zakrystianka, westiarka), Beata Jacewiczówna (subprzeorysza, szafarka, furtianka, serwitorka i zakrystianka), Ludwika Konstancja Billewiczówna (zakrystianka, serwitorka, prokuratorka, mistrzyni panien świeckich i nowicjatu, sekretarka), Zofia Urszula Szukścianka (westiarka, furtianka, zakrystianka, mistrzyni nowicjuszek i przeorysza), Delfina Podbereska (śpiewaczka i graczka, zakrystianka, szafarka i infirmerka), Kunegunda Ludgarda Bórnówna (zakrystianka, szafarka, kantorka, infirmerka, westiarka, mistrzyni) oraz Scholastyka Rypińska (ekonomka, zakrystianka, mistrzyni panien świeckich, przeorysza, przełożona i w końcu ksieni)¹⁰⁰.

Funkcjonowanie wileńskiego klasztoru benedyktynek możemy bliżej poznać dzięki umieszczonym w 14 listach danym o piastowanych przez siostry urzędach. Felicja Lakoszowna „była na urzędach zakrystianki, furtyanki, mistrzyni dam świeckich i profesek”, Anna Wollowiczówna „bywała na różnych urzędach, mistrzynią świeckich, subprzeoryszą, przeoryszą 14 lat, przełożoną 32”, Eufrozyna Żęgołowiczówna „miała sposobność do wszystkich zakonnych zabaw”, Gertruda Mirska była 20 lat furtianką, Franciszka Zagórska pracowała w kuchni, była też szafarką i furtianką, Julianna Milwidówna jako zakrystianka wykonywała kwiaty do ozdobienia kościoła a Brygida Mickiewiczówna „na różnych była urzędach, zakrystianką, fortyanką,

¹⁰⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf. Kroże 21 I 1789, 24 III 1791, 27 X 1791, 26 VII 1797, 10 X 1797, 27 II b.r.; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf. 12 XI 1814; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf. 25 V 1842, 25 II 1846; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf. 3 II 1862; Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Chełmno 15 I 1798.

kustoszka, gospodynią, mistrzynią, wszystko sprawowała [ze]zbudowaniem siostr”. Wymienione siostry należały do pokolenia benedyktynek żyjących w XVIII wieku. W następnym stuleciu zmarły Teofila Korsakówna – furtianka przez 20 lat, Walpurga Czyżewska – podkantorka i kantorka, Elżbieta Kowzanówna „szafarką do kuchni należącą była lat 20, infirmerką, piwniczną lat kilka, ekonomką lat 14”, Rozalia Puzynianka – zakrystianka, subprzeorysza i przeorysza, Nepomucena Skinderówna – furtianka, mistrzyni panien i 10 lat przeorysza, Benedykta Statkowska – kantorka i Elżbieta Jankowska, która po kasacie klasztoru w Słonimiu przyjechała do Wilna i tu była zakrystianką¹⁰¹.

Wzmianki o pełnionych urzędach posiadamy również z klasztorów w Toruniu, Łomży, Sierpcu i Przemyślu, z dwóch pierwszych przysłano po 13 i z następnych po 16 adnotacji. Scholastyka Grudowska „na różnych bywała funkcjach, jako to szafarką, mistrzynią dam świeckich, mistrzynią nowicjuszek”, podobnie zresztą jak Antonina Łączyńska, która „bela kantorką, mistrzynią panien świeckich [i] nowicjatu, dziekanką, kustoszka” oraz Anna Gerzewska sprawująca urząd infirmerki, mistrzyni panien świeckich i nowicjatu, dziekanki, kustoszki i w końcu sekretarki i Salomea Raduszkowska wspomniana jako furtianka, mistrzyni dam świeckich, kustoszka i dziekanka. Sędziwa zakonnica Ewa Wujcikowska podczas 60 letniego pobytu w klasztorze cały czas zajmowała się krawiectwem i pracą w infirmerii. Łucja Kieleczewska posiadając „talentów przyrodzonych i nadprzyrodzonych bardzo wielkich” nadawała się na różne urzędy, szczególnie dobrze wypełniała przez 4 lata urząd kantorki. O Elżbiecie Turównie wiadomo, że 10 lat była serwitorką, potem infirmerką, dziekanką i kustoszka, Marianna Krzyżanowska zaś sprawowała funkcję szafarki przez 20 lat, po kilka lat infirmerki, piwnicznej i zakrystiani młodszej. Kilkakrotnie piwniczną, westiarką i szafarką była Ewa Mazowiecka a Anna Wołęcka (Walecka) zaczynała od szafarki poprzez piwniczną aż w końcu przez 31 lat była zakrystianką. Duże doświadczenie w różnych pracach zdobyła Anna Hankiewiczówna, która „bela

¹⁰¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Wilno 25 III 1784, 21 V 1791, 21 II 1794, 8 VII 1795, 17 I 1797, 16 X 1798, 20 IV 1783; Korespondencja do ksieni U. Kuczkowskiej, Inf., Wilno 13 I 1804, 2 VII 1804; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Wilno 23 X 1826; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Wilno 13 XII 1879, 8 IV 1886, 8 III 1896, por. M. Borkowska, *Szkoła benedyktynek wileńskich w: Nasza Przeszłość* t. 81:1994, s. 85-113.

zakrystyanką młodszą, piwniczną, infirmarką, kantorką, mistrzynią nowicyacką”. Przeoryszą w klasztorze była przez 7 lat Barbara Sumińska, wcześniej powołana na kustoszke i mistrzynią nowicjatu, zaś subprzeoryszą Maryanna Rybińska, która ponadto była kantorką, serwitorką, dziekanką i portolanką oraz subprzeorysza Ludwika Benedykta Popkowska (będąca wcześniej zakrystianką a w końcu gospodynią domową)¹⁰².

Analizując listy z Łomży spotyka się najwięcej, bo aż 7 szafarek, były nimi Franciszka Hauzynówna, pełniąca jeszcze urząd furtianki i mistrzyni duchownej, Barbara Mleczkowska (20 lat szafarką i 24 subprzeoryszą), Józefa Jabłońska również zakrystianka, Scholastyka Murawska także westiarka i piwniczna, Katarzyna Sutkowska (mistrzyni panien świeckich, subprzeorysza, przeorysza, chlebowa i piwniczna), Maryanna Dębiecka będąca ponadto refektarką i podprzeoryszą oraz Ludwika Benedykta Popkowska (zakrystiana, subprzeorysza i gospodyni klasztoru). Pracami gospodarskimi zajmowała się Kune-gunda Dziegielewska a Benedykta Dawnorowiczówna „bywała we wszystkich zabawach zakonnych”. Kilkanaście lat kantorką w klasztorze była Helena Zbierzchowska. Przeoryszami były: Gertruda Kostewiczówna, która zmarła jako ksieni, Scholastyka Sobolewska, Kornelia Wiszniewska, pracująca wcześniej jako infirmerka, westiarka i furtianka¹⁰³.

W listach z Sierpca 8 razy wymieniane były mistrzynie panien świeckich, po 7 westiarki, subprzeorysze i szafarki oraz po 6 zakrystianki i infirmerki. O istnieniu szkoły klasztornej świadczą wzmianki na temat mistrzyń i nauczycielek. Agnieszka Bramańska była dwukrotnie młodszą mistrzynią panien świeckich a ponadto furtianką, zakrystianką, kustoszka i pod koniec życia przeoryszą. O Joannie Łącarskiej napisano, że „nie było zabawy ani urzędu zakonnego, którego by nie sprawowała”, była subprzeoryszą, serwitorką, za-

¹⁰² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Toruń, 20 IX 1783, 1 VI 1784, 24 XI 1784, 27 III b.r., 24 X 1787, 1 VI 1788, 30 IX 1792, 14 VIII 1794, 15 III 1800; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Toruń 5 IX 1810, 17 III 1823.

¹⁰³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Łomża 18 XII 1790, 21 V 1791, 15 IV 1795, 6 IX 1799; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Łomża 23 IV 1812, 30 XII 1813, 18 III 1814, 3 X 1823, III 1826; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Łomża 28 V 1855, 7 IX 1756, 11 IV 1866.

krystianką, furtianką, mistrzynią panien świeckich i nowicjatu a ponadto zastępowała przeoryszę i nadzorowała gospodarstwo klasztorne. Bardzo krótko, bo tylko 2 lata nauczwała w szkole klasztornej jako zakonnica Paulina Szawelska. Jako osoba świecka uczyła w szkole a następnie w wieku 40 lat została przyjęta do zakonu i po 2 latach od złożenia ślubów zmarła. Posiadała duże zdolności i dzięki „wydoskonalonej edukacji w językach, muzyce i wszystkich obiektach naukowych nie można jej było odmówić przyjęcia”. Doskonalszymi nauczycielkami były Ewa Nawrot rodem z Austrii, przyjęta „na profesorkę do szkoły do niemieckiego szczególnie języka i pięknych robótek” oraz Matylda Szulc, która „biegłą wyjątkowo była w arytmetyce i muzyce”. Ponadto w szkole pracowały Teodozja Turska, Karolina Braun, Rozalia Gorzechowska (szafarka, infirmerka, mistrzyni nowicjatu i panien świeckich, subprzeorysza i zakrystianka). Westiarkami były Katarzyna Przyborowska (wcześniej 20 lat serwiturką), Agnieszka Rokitnicka (westiarką 2 lata, szafarką 2 lata i subprzeoryszą 34 lata), Martyna Rokicka (infirmerka, szafarka, subprzeorysza), Agnieszka Piotrkowska („trudniła się najwięcej czarną westiarnią i szyciem”) Józefa Kłembowska (Kumbowska, subprzeorysza) i Anna Gutkowska (refektarka, furtianka, kustoszka). Urzędniczkami sprawującymi wysoką funkcję w klasztorze były przeorysze i subprzeorysze. Do grupy tej oprócz wcześniej wymienionych należały: Helena Rudowska (szafarka, infirmerka, piwniczna) i Benedykta Wróblewska (przeorysza i ksieni). Spośród pozostałych mniszek Franciszka Żuławska była infirmerką, szafarką i zakrystianką, Małgorzata Rzeszotarska szafarką, infirmerką i piwniczną, Elżbieta Glinka 20 lat kustoszka i ogrodniczką 9 lat zaś Estera Ciałkowska i Agnieszka Śliwińska sprawowały różne urzędy, pierwsza z nich była 7 lat przeoryszą a druga „najdłużej jednak była przy dzwonienu na powinności siostr”¹⁰⁴.

Listy pochodzące z Przemysła posiadają również znaczny zasób informacji na temat piastowanych w klasztorze urzędów. Najczęściej,

¹⁰⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Sierpiec 26 III 1783, 19 XI 1789, 2 II 1797, 17 XI 1800; Korespondencja do ksieni U. Kuczkowskiej, Informacja o śmierci siostr, Sierpiec 4 III 1806; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Sierpiec, 22 IV 1845, 6 VII 1847, 24 IV 1851, 14 VIII 1851, 22 IV 1852, 23 IX 1852.; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Sierpiec 9 VIII 1853, 30 III 1856, 10 X 1866, 7 VII 1868, 8 III 1872; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Sierpiec 8 II 1879/19 IV 1886, 23 IV 1888.

bo aż dziesięciokrotnie wymieniane były mistrzynie nowicjatu i mistrzynie duchowne, ośmiokrotnie kustoszki a po siedem razy zakrystianki i mistrzynie świeckich. Tylko po jednej wzmiance dotyczy furtianek, gospodyń, ogrodniczek i prefekty.

Grupę mistrzyń nowicjatu rozpoczyna Anna Wielowieyska o 30 letnim stażu zakonnym będąca „[...] na zabawach różnych, to jest zakrystianką drugą, mistrzynią drugą nowicjatu, mistrzynią panien świeckich, kustoszka [...]”, następną była Apolonia Wierzbowska sprawująca jako ostatni urząd przeorystwo a wcześniej była zakrystianką, kustoszka, subprzeorysza i infirmerka, Teresa Markiewiczówna – subprzeorysza, kustoszka i sekretarka, Tekla Karniewska, która „była na różnych urzędach to jest professorką przy szkołach, mistrzynią, kantorką, subprzeoryszą, mistrzynią nowicjatu, przeoryszą i najczulszą matką”, Marya Gertruda Szechowicz, która „przechodziła stopnie urzędów kustoszki, mistrzyni konwiktu i nowicjatu, [była] profesorką przy szkołach przez lat 27, prefektą i przeoryszą i najgodniejszą matką”. Kolejne dwie zakonnice to Teresa Mechtylda Wysoka pracująca w szkole klasztornej i wykonująca obowiązki domowe a przez ostatnie 18 lat życia była mistrzynią nowicjatu „tak, że połowę zgromadzenia kształciła w początkach życia zakonnego” oraz Leonarda Adolfiną Hammermüller przez 22 lata nauczycielka i mistrzyni konwiktu, mistrzyni nowicjuszek i w końcu ksieni. Znany również nazwiska mistrzyń duchownych. Do grupy tej należą: Wiktoria Placyda Grocholska, będąca ponadto kustoszka, subprzeoryszą i w końcu ksienią, Marianna Nepomucena Surowska szafarka, subprzeorysza i 22 lata przeorysza, Scholastyka Konstancja Kaspari – kantorka, sekretarka, nauczycielka i prefekta szkoły. Pozostałe mniszki przemyskie to Katarzyna Baranowska będąca subprzeoryszą, kustoszka i zakrystianką, Ludwika Dzierżanowska – zakrystianka i wicekantorka, Teresa Wielowieyska, która „bywała na urzędach, jako to mistrzynią pp. świeckich, kantorką, kustoszka na którym to urzędzie życie swoje dokończyła” oraz Aniela Czarnek – zakrystianka, szafarka, ogrodniczka, infirmerka i nauczycielka w szkole¹⁰⁵.

¹⁰⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Przemysł 25 XI 1783, 8 I 1785, 19 I 1785, 5 VIII 1799; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Przemysł 16 IV 1811; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Przemysł 4 VI 1845, 27 VII 1845, 26 X 1848; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Prze-

Listy przysyłane przez warszawskie benedyktynki–sakramentki zawierają przy 17 nazwiskach adnotacje o powierzanych urządach. Przełożone klasztoru to: Maria Anna Wróblewska sprawująca wcześniej wiele urzędów, Marya Barbara Hauzner, która „piastowała prawie wszystkie urzędy, była ekonomką 27 lat, mistrzynią nowicjatu 29” i w końcu ksienią oraz Józefa Morawska słynąca z pięknego śpiewu, ale również przeszła przez wszystkie urzędy klasztorne.

Kolejną grupę stanowią mistrzynie panien świeckich i nowicjatu. Wśród nich były oprócz wcześniej wspomnianej siostry Hauzner Matka Marya od św. Benedykta od Ustawicznej Adoracji (mistrzynie nowicjatu i dyskretka – po 9 lat), Marya Kajetana Sędzimirowna (mistrzynie panien świeckich 25 lat, kantorka 30 lat, dyspozytorka), Tekla Tyc (nauczycielka 6 lat, ekonomka 6 lat, mistrzyni nowicjatu, dyspozytorka 2 lata, wychowawczyni w pensjonacie), Brygida Bernard, a w zakonie Marya Antonina od Opatrzności Bożej (nauczycielka i mistrzyni w pensjonacie), Marya Skalska a w zakonie Machtylda od Najświętszego Sakramentu (refektarka, infirmerka, kantorka, mistrzyni nowicjatu i dyspozytorka), Zofia Wolska a w zakonie Ludgarda od Ofiarowania Najświętszej Panny (nauczycielka i mistrzyni w szkole) oraz Dorota Gaustero w zakonie Scholastyka od Najświętszego Sakramentu (szafarka, furtianka, ogrodniczka, dyspozytorka, mistrzyni nowicjatu i subprzeorysza).

Część zakonnic stanowi grupę zajmującą się najpierw pracami gospodarczymi a następnie niektóre z nich przechodziły na wyższe funkcje. Marya Julianna Delatre pracowała w kuchni a następnie w westiarni, infirmerii i zakrystii, Gertruda Nurzyńska najpierw kilka lat w gospodarstwie a potem 48 lat w zakrystii, Aniela Kraitz w gospodarstwie i jako furtianka, Ludwika Szymańska w zakonie s. Floryanna jako konwerska również w gospodarstwie, Petronela Kurkowska w zakonie Maria Róża przez 20 lat w kuchni klasztornej a kolejne 29 lat w furcie oraz Monika Szczerbińska w zakonie Hiacynta od Wniebowzięcia NMP również konwerska w kuchni. O matce Kunegundzie wiadomo, że pięknie śpiewała „chór utrzymywała, była zdolna do

myśl 30 VIII 1855, 23 IX 1864, 23 IX 1866; Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Przemysł 9 IV 1885, 5 VII 1891.

wszystkich urzędów, nie oszczędzała się w niczym”¹⁰⁶. Bogata w ilość i treści korespondencja z klasztoru w Staniątkach zawiera w 54 listach wiadomości o pełnionych przez zakonnicę urządach. Informacje na ten temat zamieszczone zostały w tabeli nr 6.

Tab. 6. Urzędy pełnione przez zakonnicę klasztoru w Staniątkach

Nazwisko, imię	Sprawowane urzędy
Radwańska Martyna	wicekustoszka, refektarka, mistrzyni panien świeckich, posiadała „umiejętność robót i języków, po francusku, po niemiecku i po łacinie”
Gąsiorowska Marcyanna	„głos donośny miała i miły, dlatego będąc wicekantorką lat kilkanaście z taką miłością nauczała pp.siostry, żeby była rada w każdą ich głos swój, tak i umiejętność wlała”
Pachowska Katarzyna	furtianka (8), kantorka (16) „umiała grać na skrzypcach i organach, śpiewać nie tylko chorał”, „wiele pism zostawiła swoją ręką pisanych chórowi potrzebnych”
Bontanowna Rozalia	wiceszafarka, mistrzyni panien świeckich,
Szachowiczówna Franciszka	piwnicznia, mistrzyni panien świeckich (5)
Surnikowska Katarzyna	usługiwała w klasztorze
Jarzenska Agnieszka	pełniła różne urzędy, 29 lat była furtianką
Hubieńska Józefa	kantorka, „była szczupła i mizerna, a więc do sprawowania funkcji i urzędów niesposobna”
Szrenkowna Rozalia	„była bardzo potrzebnymi talentami obdarzona od Boga, tak zdatnością do chóru, jako i do szkolnych nauk”
Wileńska Teresa	wicemistrzyni duchowna i infirmerka
Grodzka Helena Scholastyka	ksieni (12), przorysza (16), sprawowała wszystkie urzędy
Morykonja Teresa	„urząd kuchmistrzy kilka lat z wielką ochotą przyjęła”

¹⁰⁶ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Warszawa – sakr. 19 III 1846, 3 IX 1846, 9 V 1847, 12 III 1851, 8 V 1852; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Warszawa – sakramentki 22 XI 1858, 12 IX 1859, 26 IV 1863, 2 IX 1864, 26 II 1867, 24 V 1867, 18 XI 1874, 19 I 1877, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Warszawa – sakramentki 7 II 1877, 30 IV 1877.

Dzieńgielski Marianna	furtianka (2)
Weeberowna Magdalena	„professorka szkoły”, zajmowała się „nauczaniem młodzieży, ile mając talenta zdadne do tego i sposobność w niemieckim języku będąc doskonała”
Niedźwiecka Barbara	mistrzyni panien świeckich i nowicjatu „mając sposobność wielką do kierowania młodzieży względem Boga”
Bilska Franciszka	kuchmistrzynie, gospodyni klasztoru, furtianka (20)
Madejska Zofia	kantorka (28)
Drzewiecka Marcyanna	infirmierka, piwniczna, szafarka, subprzeorysza
Zakrzewska Honorata	„była profesorką szkół normalnych, potem westiarką, dalej mistrzynią miejscową panien świeckich [...] kustoszka”
Strazona Helena	pomocnica kustoszki, mistrzyni w szkole, prefekta, mistrzyni duchowna, kantorka
Niewiarowska Marianna	podinfirmierka, kuchmistrza, gospodyni, podkustoszka, kustoszka (czyli zakrystianka – 24 lata), przeorysza (18),
Tomaszewska Rozalia	piwniczna, furtianka
Duwall Bogumiła Mechtylda	ksieni (34), profesorka (5), była profesorką i „mistrzynią domową panien świeckich”(6)
Jocz Aleksandra	„była mistrzynią świeckich panienek, posiadała język niemiecki doskonale i pisała pięknie”
Buczkievicz Zofia	pomocnica zakrystianki, zakrystianka (9)
Czernek Franciszka	mistrzyni panien świeckich, podinfirmierka, sekretarka, „na koniec prefekta była do szkół niemieckich a doskonale posiadając ten język była oraz nauczycielką wielu obiektów w tem języku” przez 27 lat
Więckowska Marianna	„była mistrzynią dam świeckich, potem sekretarką lat kilka, wreszcie szafarką troskliwą o dobro klasztorne”
Brodzka Marianna	„była mistrzynią szkolną, kuchmistrzą a w ostatku mistrzynią duchowną lat 9”
Sapieżanka Teresa	nauczycielka panien świeckich
Czulicka Salomea	wicemistrzyni nowicjatu
Droszcz Franciszka	pracowała w szkole
Fikiel Anna	wieczakrystianka, podwestiarka, furtianka (2)
Wetulani Magdalena	wicewestiarka, furtianka, refektarka

Kowalska Katarzyna	„będąc używana do najcięższych prac–bo była w piekarni, pomocnicą na spiżarni, do piwnic i kuchmistrzą przeszło lat 30”
Żuchowska Barbara	uczyla się w szkole klasztornej, westiarka, ogrodniczka i prefekta szkolna (7)
Mimietz Marianna	„przy słabym zdrowiu była profesorką w szkole”
Więckowska Anna Walburga	mistrzyni dam świeckich, sekretarka, gospodyni dam
Łabuzińska Małgorzata	furtianka (27)
Drzewiecka Katarzyna	profesorka w szkole, sekretarka, mistrzyni nowicjatu
Smidowiczówna Petronela	profesorka kilka lat, kuchmistrza, podinfirmierka, zastępowała sekretarkę, furtianka, mistrzyni panien świeckich
Lipińska Helena	była kilka lat profesorką w szkole, refektarka, infirmierka
Mitis Amalia	pełniła różne urzędy
Wodzińska Helena	pełniła różne urzędy
Pawlik Karolina	pełniła różne urzędy
Czajkowska Urszula Mechtylda	ksieni (19)
Żuchowska Józefa Gertruda	„spełniała zatem najchętniej z posłuszeństwa zlecone obowiązki nauczycielki panienek w konwikcie naszym, na której to pracy strawiła blisko 40 lat”, szafarka
Pietrusińska Marianna	kantorka „mając głos silny i uczony” i ten urząd „sprawowała jak najgorliwiej do późnego wieku”
Eufrozyna Kunegunda	„gorliwie i ochotnie wypełniała obowiązki szkolnej mistrzyni”
Effenberg Anna	śpiewała w chórze, „udzielała w szkole nauk i dozór miewała nad dziećmi”
Samek Zofia Gertruda	wiceprefekta kilka lat, wyręczała przełożoną w pisaniu korespondencji, „nie przestawała kształcić się i tak przez swoją wytrwałą, ciągłą pracę stała się jedną z najbłęjszych mistrzyń literatury, historii..”
Grabula Maryanna Kolumba	kilkanaście lat pracowała w kuchni, potem w piekarni
Domaszewska Domicela Gertruda	sekretarka – 40 lat, wspierała ksienie dobrą radą
Joanna Maura	nauczycielka w szkole
Smetan Antonina Placyda	refektarka, furtianka, pastoralka

Daczkowska Józefa Romualada	„jako ukończona nauczycielka” spełniała obowiązki chórowe i szkolne, zdolna i biegła w matematyce i historii naturalnej
-----------------------------------	---

Źródła: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Staniątki 20 I b.r., 16 III b.r., 9 VII b.r., 28 II b.r., 5 II 1791, 12 IV 1791, 20 VIII 1795, 3 V 1797, 4 IX 1798, 20 III 1799, 19 VI 1799, 16 VI 1801, 11 VIII 1801; Korespondencja do ksieni U. Kuczkowskiej 31 VII 1804, 8 V 1805, Korespondencja do M. Tomkiewiczówny 15 II 1809, b.d.; Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej 15 II 1812, 5 IV 1813, 31 X 1826; Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej 30 X 1841, 28 XI 1842, 29 XI 1844, 14 XI 1846, 29 VII 1847, 8 XII 1847, 24 IX 1848, 28 IX 1850, 15 V 1852, 7 II 1853; Korespondencja do ksieni A. Majewskiej 15 IV 1856, 21 IV 1858, 31 I 1859, 19 IV 1859, 28 XII 1859, 31 VII 1861, 14 IV b.r., 26 V 1870, 18 IV 1874, 17 XII 1874, 19 IX 1876; Korespondencja do ksieni L. Mathieu 21 VIII 1886, 18 IV 1889, 6 II 1890, 6 XI 1891, 3 XII 1894.

Wśród pojawiających się wzmianek najczęściej spotyka się następujące urzędniczki: mistrzynie pańien świeckich i furtianki po 11 razy, profesorki (8), nauczycielki (6), kuchmistrzynie (6) i kantorki (6), adnotacje o refektarkach, infirmarkach, przeoryszach i zakonnicach sprawujących różne urzędy pojawiają się po 4 razy. Ze względu na liczebność klasztoru wybierano zakonnicę do sprawowania funkcji pomocniczych dla urzędniczek zakonnych. Były to podinfirmierka, podwestiarka, podkustosza, wiceprefekta, wiczakrystanka i wicemistrzyni nowicjatu.

9. Długość życia

Zgromadzone dane pozwalają określić wiek życia zakonnic. Na 413 mniszek nie posiadamy żadnych danych tylko o 21 osobach.

Dokładne zestawienie na temat długości życia w omawianych klasztorach zamieszczone zostało w tabeli nr 7. W ostatnim wierszu ukazana została proporcja zgonów w poszczególnych okresach życia do ogólnej liczby zgonów w klasztorach.

Przed ukończeniem 40 roku życia zmarły 64 zakonnicę, co stanowi przeszło 15% a powyżej 80 lat 47, co wynosi 11,35%. Pomędzy 40 a 80 tym rokiem życia zeszło ze świata 281 zakonnic, w tym 32 pomiędzy 40 a 50 rokiem życia (7,74%), 68 pomiędzy 51 a 60 (16,45%),

83 pomiędzy 61 a 70 (20,09%) najwięcej, bo aż 98 (23,72%) w przedziale wiekowym 71-80 lat.

Każda śmierć była dla zakonnic bolesnym doświadczeniem, ale jeden z listów, dotyczący zgonu młodej i bardzo lubianej siostry, pochodzący z Wilna jest dość interesujący. Zawiera on wzmiankę o Katarzynie Borchownie, która miała 28 lat i od 12 przebywała w zakonie a dużo dłużej w klasztorze na wychowaniu. Ksieni z rozczuleniem pisze, że „w kwitnącej młodości ukochane siostrzyczce pannę Katarzynę Borchownę odebrać mnie raczył, z małoletnich lat od rodziców. J.W. Kanclerzów Koronnych między zgromadzenie oddana w miłości, afekcie ulubiona i hodowana w habitu, gdy pragnęła życia zakonnego, otrzymawszy pozwolenie wstąpiła do zakonu, z wielką gorliwością z miłości ku Bogu ile jej siły i zdrowie dozwalało, osobliwie dla pokory najmilsza była zgromadzeniu ta ukochana siostrzyczka, długi czas na ostatek obłożnie chorując, doktorowie żadnej nadziei nie czynili”¹⁰⁷.

10. Długość życia w zakonie

Odrębną kwestię stanowi długość życia w zakonie. Nie posiadamy takich wzmianek w odniesieniu do 51 mniszek, co stanowi przeszło 12%. Zestawienie zbiorcze dotyczące liczby lat w zakonie zamieszczono w tabeli nr 8.

W przedziale pomiędzy wstąpieniem a 5 rokiem i 6 a 10 rokiem pobytu zmarło po 14 zakonnic, w następnych pięcioletnich okresach liczba zawierała się w przedziale od 14 do nawet 48 sióstr. Widoczne zmniejszenie się liczby do 11 mniszek odnotować należy w przedziale pomiędzy 66 a 70 rokiem pobytu w zakonie a w kolejnych pięcioleciach 6 sióstr (71 – 75) i 3 (76 – 80) osoby. Najbardziej więc krytycznym okresem dla kobiet był czas pomiędzy 46 a 50 rokiem życia.

¹⁰⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Wilno 28 IV 1785.

Tab. 7. Umieralność zakonnice w poszczególnych okresach życia

Lokalizacja klasztoru	20-29	30-39	40-45	46-50	51-55	56-60	61-65
Radom		1	2		1		1
Poznań					2	2	
Mińsk						1	
Nieśwież		1		1		4	
Jarosław						2	
Bysławek							
Slonim					1		1
Dorhiczyn		1					
Lwow rz.k.	4	2	1	1	3	2	3
Wilno	2	1	5	1	2	2	1
W - wa s.	3	5		1	1	3	6
Żarnowiec						2	
Toruń		2		1	2	2	
Kroże		5		1	2	1	3
Chełmno		1			2	1	5
Grudziądz				1	1	2	1
Kowno	1	1		2	1		
Przemysł		5	2	1	4	2	2
Łomża			2		1	5	3
Lwów orm.				1	1		
Sierpc	3	4		1	2	5	2
Staniątki	12	10	4	4	2	4	7
	25	39	16	16	28	40	35
%	6,05	9,44	3,87	3,87	6,77	9,68	8,47

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni..., Inf.
Objaśnienie skrótów: b.d – brak informacji

66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-95	96-100	b.d.	
1	1	1						8
1		1	1				1	8
1		1		1				4
4	4	4		1				19
1	1	1					1	6
1		1						2
1		1						4
2		1			1			5
5	5	4	3	1	1		1	36
4	2	7	2	2	1		4	36
7	4	3	3	3	1		1	41
		2						4
3		4	1	1				16
4	4	4		2			1	27
		2	1	1				13
2	1	2	1	1				12
	3	4						12
1	1	3					5	26
2	3			1	1	1	1	20
	1	1	1	2	1	1	2	11
1	3	1	1				1	24
7	8	9	4	2	3		3	79
48	41	57	18	18	9	2	21	413
11,6	9,92	13,8	4,35	4,35	2,17	0,48	5	100

Tab. 8. Długość życia w zakonie

Lokalizacja klasztoru	0-5	6.-10	11.-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40
Radom			1		2			1
Poznań				1		1		1
Mińsk							1	
Nieśwież			1	1	1	1	2	1
Jarosław						1		1
Bysławek								
Słonim								1
Dorhiczyn				1				
Lwow rz.k.	3	2	3	1		1	1	2
Wilno			2	2		2	1	2
W-wa s.	2		1	2		1		4
Żarnowiec							1	
Toruń				1	1	1		4
Kroże		2	3	1	1	2	1	1
Chełmno				1			1	1
Grudziądz					1		2	1
Kowno		1	1		1	2	1	
Przemysł	1	1		3	1	3	4	2
Łomża					1	1	4	2
Lwów orm.					1	1		
Sierpc	1	4	1	2	1	3	2	3
Staniątki	7	4	9	3	3	4	3	3
	14	14	22	19	14	24	24	30
%	3,38	3,38	5,32	4,6	3,38	5,81	5,81	7,26

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni..., Inf.

Objaśnienie skrótów: b.d – brak informacji

41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	b.d.	
	2	1	1						8
	1			1	1			2	8
	1	1	1						4
1	5	3	1	1	1				19
		2		1				1	6
		2							2
1	1	1							4
1	2						1		5
3	7	4	6			2		1	36
3	3	2	5	2		1		11	36
4	4	2	2	3	2			14	41
1	1						1		4
	1	3	4	1					16
2	5	3	3	1	1			1	27
4	1	1	3	1					13
2	1	2	1	1	1				12
	1	1	3					1	12
1	2	1	2					5	26
4	1	1			2		1	3	20
	1		2	2	1	2		1	11
3		1	1	2					24
5	8	7	6	3	2	1		11	79
35	48	38	41	19	11	6	3	51	413
8,47	11,6	9,2	9,92	4,6	2,66	1,45	0,72	12	100

11. Najczęściej występujące schorzenia

Oczywiście czas pobytu w zakonie uzależniony był od zdrowia każdej z sióstr. Istnieje grupa 266 listów, w których opisano rodzaje schorzeń, towarzyszące im niedomagania i domniemaną lub stwierdzoną przyczynę zgonu. Często w jednym liście znajduje się kilka informacji na ten temat. Najczęściej w przypadkach, gdy znano rozpoznanie wpisywano jego nazwę, w innych opisywano cechy choroby. Zestawienie chorób występujących więcej niż jednokrotnie zawiera tabela nr 9.

Tab. 9. Rodzaje najczęściej występujących chorób

Rodzaj schorzenia	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
suchoty		1	2	1		1						1	1	4	4	5	6	17				43
puchlina	1	3	2		1					1	2	1	5	5	1	1	1	5	8			37
słaba													2	5	6	5				14		32
mdłości, bóleści		1			2	1		1		1		1	1	9			4			4		24
paraliż			1				1	1	1	1	2	1	2	1		1	1			2		15
zapalenie płuc								1				1	1	4	1		1	3	3			15
kaszel		1	2	1				1		1	1	1	1						3	2		13
obłożnie chora							1	7											2			10
bóle nóg			1									2	2			1				3		9
utrata wzroku		1	1						1			1								3		7
gorączka	1													1				1		3		6
kolki		1												1							4	6
pomieszanie zmysłów		1										1	1	1						1	1	6
reumatyzm /artretyzm														3	1	1					1	6
bóle głowy		1															1			3		5
defekt reptury							1						1	1						1	1	5
wątroba														1	1	1	1	1				5
bóle w piersiach							1													3		4

i plecach																						
ciężka śmiertelna choroba	1															2						3
gangrena										1						1					1	3
śledziona																1						2 3
odleżyny																				1	2	3
plura ¹⁰⁸																				3		3
skir w rękę																					3	3
ze starości										1											1	2
gardło	1													1								2
zawroty głowy																1	1					2
rak																1	1					2
kołtun																1			1			2
serce																				1	1	2
apopleksja nerwowa																		1	1			2
maglina																			1		1	2
choroba oczu																				1		2
duszności																					1	1 2
nerki																						2 2

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni..., Inf.

Dokonując zestawienia chorób i ich objawów pierwszą przyczyną zgonów były suchoty – 43 przypadki, następnie puchlina – 37, słabe zdrowie 32 oraz bóleści i mdłości 24, paraliż zapalenie płuc – po 15, kaszel – 13, obłożna choroba – 10 i bóle nóg – 9. Choroba oczu połączona z utratą wzroku była przyczyną 7 zgonów, odnotowano po 6 przypadków gorączki, kolki, pomieszania zmysłów i reumatyzmu oraz po 5 choroby wątroby i defektu ruptury. Inne schorzenia występowały najczęściej po 2-3 razy¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Plura – błona wyścielająca wewnętrzną ścianę klatki piersiowej i pokrywająca płuca, opłucna

¹⁰⁹ opisy chorób: patrz A. Szylar, *Lecznictwo w klasztorze benedyktynek w Sandomierzu w: Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis Studia Historia II* (2003), s. 269-288.

Natrafiłam także na pojedyncze schorzenia, których konsekwencją była śmierć zakonnic. Przedstawione są one w tabeli nr 10.

Tab. 10. Rzadziej występujące schorzenia

Rodzaj schorzenia	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		
nieulecz. chora	1																					1	
upadek ze schodów	1																						1
chora całe życie	1																						1
dychawica		1																					1
głuchota									1														1
rak w piersiach									1														1
paroxyzmy													1										1
choroba św. Walentego														1									1
inwalidka														1									1
gorączka gastryczna														1									1
wrzód															1								1
cierpienie choleryczne															1								1
podwyższenie mlecza pacierzowego															1								1
operacja															1								1
odjęcie mowy																1							1
astma																1							1
szklofuriczna materia																1							1
goździec																1							1
tyfus																1							1
woda koło serca																1							1
zapalenie jelit																	1						1
cholera																			1				1
epilepsja																				1			1

katarowa gorączka																						1		1	
spazmy wewn.																							1		1
zatwardzenie żołądka																							1		1
plucie krwią																							1		1
wewn polip																							1		1
nowotwór żołądka																							1		1
żółciowa gorączka																								1	1
utrata pamięci																								1	1

Źródło: ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni..., Inf.

Opisy niektórych niedomagań są bardzo dokładne. Spróbujmy spojrzeć na kilka tego typu przykładów, pochodzących z różnych klasztorów. Marianna Beresniewiczówna z Kowna „zachorowawszy wtórego lutego przez te pięć miesięcy w wielkich boleściach i słabościach nieznośne bóleści cierpliwie znosiła do zastanowienia nam na to patrzącym, bo w puchlinie i w ranach zostawała, że łzami swoje bóleści Bogu ofiarowała, opatrzona s. sakramentami przy zmysłach zupełnych Bogu ducha oddała”¹¹⁰. Na podstawie opisu trudno postawić konkretną diagnozę, prawdopodobny był jakiś stan zapalny w organizmie powodujący opuchliznę, połączony z powstawaniem ran na ciele.

Z kolei zakonnica grudziądzka Maryanna Hyczowska dostała wewnętrznych bóleści „a gdy te bóleści wewnętrzne bardziej się powiększały, które ona cierpliwie znosiła, tak wypadła apetytu, że żadnego pokarmu znieść nie mogła i przeszło trzy kwartały jak tylko ten był jej pokarm, piwo i cokolwiek z owocu, śliweczka jedna na dzień a jabłka jednego na trzy dni miała, żadne jej lekarstwa nie pomagały, co gdy ona poznała, prosiła żeby do niej doktor nie chodził, oświadczając się z tym, godzien jest Bóg, aby cierpieć dla niego, a przez to wypłacać się jego Boskiej sprawiedliwości. Leżała nie wstając z łóżka pół roku,

¹¹⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Kowno I VI 1792.

którą słabość, boleści wewnętrzne i mdłości, aż do podziwiania z wielką cierpliwością znosiła¹¹¹. W tym przypadku mogło dojść do rozwoju choroby nowotworowej, prowadzącej w krótkim czasie do wyniszczenia organizmu i śmierci. Z kolei Teresa Piwnicka z tego samego klasztoru „w ciężką zapadła chorobę, że przy największych staraniach różnych doktorów nie mogła pierwszego odzyskać zdrowia i tak 22 lat wciąż łóżkiem się bawiła”¹¹².

Felicjanna Niecko z Chelmnia sprawując urząd sekretarki nieszczęśliwie spadła z trzech schodków, wydawało się, że nie odniosła żadnych obrażeń, jednak w przyszłości okazało się „ból jednak nieznaczny w nogach dla którego ani powstać ani siedzieć nie mogła, dwa roki w tym bólu leżała w wielkiej cierpliwości [...], krótko przed śmiercią do tego przyszło dla ustawicznego leżenia, że ciało jej odleżało i kawałami odpadło”¹¹³. W tym przypadku mogło dojść do uszkodzenia układu kręgosłupa i porażenia układu nerwowego.

Drohiczyńska zakonnica Benedykta Miłkowska „od lat sześciu chorowała dosyć często i zawsze ciężko na chorobę piersiową z defektem kołtunowym, na końcu dostała suchot” i zmarła¹¹⁴. Zaś Urszula Mechtylda Sienkiewiczówna została „dotknięta przez Boga długą, prawie 10 cio letnią chorobą, pochodzącą z cierpienia kołtunowego i artretyzmowego” i zmarła po 35 latach życia w zakonie w roku 1852¹¹⁵. Kołtunem nazywano potocznie objawy gośćca, przypisując mu bóle stawowo-mięśniowe¹¹⁶.

Korespondencja z Przemyśla zawiera dość szczegółowe dane na temat chorób niektórych zakonnicek. Profeska Ewa Ludgarda Groth będąc jeszcze nowicjuską, zaczęła cierpieć na reumatyzm i z czasem choroba się rozwijała. Aby temu zapobiec „wysłano ją potem nawet do kąpiel, lecz zamiast aby stamtąd powrócić zdrowszą, powróciła już tak mocno osłabiona [...] wszystkie bowiem członki czyli zgięcia były bardzo spuchnięte i rozdęte tak, że nie mogła się już ruszyć”

¹¹¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Grudziądz 29 XI 1793.

¹¹² Tamże 18 VII 1800.

¹¹³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni M. Siemianowskiej, Inf., Chelmino 12 XII 1788.

¹¹⁴ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Drohiczyn 9 V 1848.

¹¹⁵ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni B. Staszewskiej, Inf., Kroże 15 II 1853.

¹¹⁶ Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, Warszawa 1901, t. II, s. 207.

ponadto „gdyż tu przyłączyła się skrofuliczna materya i plika, do tego w okrutnym stopniu artretyz – czyli raczej pospolicie nazwany goździec, wszystkie więc członki powychodziły ze stawów tak, że biedaczka ani sama już jeść ani się na łóżko położyć i poprawić, ani zgoła najmniejszej rzeczy zrobić nie mogła – 7 ½ roku kładziono ją do łóżka na noc a na dzień sadzano na krześle [...] w końcu wzmogła się okropna puchlina, która z całym gwałtem wpadłszy w nogi, pootwierała sobie rany, na ostatek przyszła gangrena” i po 16 latach życia w zakonie zmarła¹¹⁷. Marianna Nepomucena Surowska przeorysza przemyska zachorowała na płuca, lekarz przepisał jej nieprawidłowe lekarstwo, ponieważ było ono na febrę, skutkiem tego „choroba przeszła w puchlinę” i dopiero po upływie roku wyzdrowiała, ale pozostała opuchlizna nóg, która niekiedy się powiększała, innym razem z kolei zmniejszała. W końcu dostała zapalenia płuc i ponownej puchliny, na ciele powstały rany, które zaczęły pękać, co powodowało niewymowne bóle i męki. Choroba ta stanowiła bezpośrednią przyczynę śmierci¹¹⁸.

W 1855 roku zmarła ksieni przemyska Wiktoria Placyda Grocholska. Choroba rozwijała się następująco, najpierw ksieni „zaczęła cierpieć na mocny i częsty ból głowy, a będąc już dawniej słaba na piersi zapadła także trzy razy w zapalenie płuc, którą to słabość lekarze zawsze puszczeniem krwi leczyli, aż nareszcie tak tą krew wypuścili, że przyszła potem nadzwyczajnie osłabiona, osądzili lekarze ostatnie lekarstwo wyjechanie na żentyczkę¹¹⁹, lecz wyjechawszy na wieś nie mogła żętycy używać, gdyż pokazała się zaraz wkrótce puchlina z największym więc niebezpieczeństwem życia przywieźliśmy ją na powrót do domu, gdzie nie mając już żadnej w lekarzach nadziei uprosiliśmy aby się wzięła do kuracji morysonskimi pigułkami. Ten środek zdawał się nawet polepszyć jej zdrowie tak dalece, że się już sama przejść mogła, lecz naraz okropnie się zmogła woda, która ją o ostatnie niebezpieczeństwo zmogła”¹²⁰.

Mniszka łomżyńska Maryanna Dębiecka była cicha i spokojna, spośród 46 lat w zakonie długi czas chorowała „cierpiąc chorobę św. Wa-

¹¹⁷ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Przemyśl 26 I 1855.

¹¹⁸ Tamże 23 IX 1864.

¹¹⁹ żętyca – serwatka z owczego mleka

¹²⁰ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Przemyśl 30 VIII 1855.

lentego od lat 30 a ta od lat 5 coraz bardziej pomnażając się w niej tak, iż 5 i 10 razy na dzień porywając ją, w czym widząc się być niebezpieczną prosiła z największą determinacją o najświętsze sakramenta”¹²¹.

Agnieszka Śliwińska z Sierpca całe życie chorowała na serce. Przeszła trzy operacje, jednak przyczyną zgonu w jej przypadku była, jak wynika z relacji puchlina wodna¹²². W tym samym czasie zachorowała w Sierpcu Ludwika Kobylańska. Prawdopodobnie już „w nowicjacie zauważono chęć wielką do prywatnych modlitw i postów [...] był to zaród umysłowej choroby”, która z biegiem czasu się rozwinęła, ale jej przebieg był łagodny. Wysłano ją na leczenie do Szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie, ale nie przyniosło to poprawy i aż do śmierci w wieku 58 lat cierpiała obłąd¹²³.

Interesujący jest przypadek Moniki Szczerbińskiej a w zakonie Hiacynty od Wniebowzięcia Najświętszej Panny sióstr Sakramentek z Warszawy. Przyjęta została jako konwerska do pracy w kuchni, całe czas jadła tylko jarzyny a pod koniec życia „ten skromny posiłek na prawie pustelniczy sobie zamieniając”. Ponieważ przebywała w gorącej kuchni a potem w swojej celi przy ciągle otwartym oknie, dostała reumatyzmu, ale nie chciała skorzystać z pomocy lekarza i w końcu choroba tak się rozwinęła, że musiała być zwolniona z kuchni. Wtedy jeszcze bardziej oddała się samotności i umartwieniom, co w końcu doprowadziło do zgonu po 20 latach pobytu w zakonie.

Przedstawie przykłady obrazują najcięższe przypadki zachorowań, których bezpośrednimi konsekwencjami było rozstanie się ze światem ziemskim. Zawsze w przypadku chrób podejmowano w klasztorze działania lecznicze, stosując własne sprawdzone metody i korzystając z porad doktorów. Jednak ówczesna medycyna była, jak widać, w bardzo wielu przypadkach bezradna wobec ludzkiego cierpienia.

¹²¹ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni S. Dobińskiej, Inf., Łomża 30 XII 1813; choroba św. Walentego – padaczka.

¹²² ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni A. Majewskiej, Inf., Sierpc 8 III 1872.

¹²³ ABSD, ABS, Korespondencja do ksieni L. Mathieu, Inf., Sierpc 19 II 1877.

ANEKS

Tab. 1. Nazwiska zmarłych zakonnic zamieszczone w korespondencji do księń benedyktynek sandomierskich.

Nazwisko	Imię	Zmarła	Żyła lat	W zak.	Zmarła za ksieni
Byśławek					
Przepędowska	Bernarda	1823.08.14	70	52	b.i.
Nidzgorzka	Marcjanna	1823.08.16	78	52	b.i.
Chelmno					
Samplawska	Marianna	1781.08.07* *	51	35	Franciszki Rutkowskiej
Sensowna (Csenowna)	Amelia	1783.01.06	81	54	F. Rutkowskiej
Kałucka	Marianna	1784.05.06	65	44	F. Rutkowskiej
Waliszewska	Konstancja	1788.05.01	64	56	F. Rutkowskiej
Łaczewska	Marianna	1788.29.07	55	39	F. Rutkowskiej
Niecko	Felicjana	1788.12.16	78	56	b.i.
Grębczewska	Ludwika	1794.06.26	61	45	b.i.
Stawska	Małgorzata	1798.01.15	86	65	F. Rutkowskiej
Orłowska	Róża	b.r. 10.21	35	18	F. Rutkowskiej
Dąbrowska	Marianna	1811.01.18	80	60	Bogumiły Orłowskiej
Jurkiewiczówna	Krystyna	1811.01.20	64	45	B. Orłowskiej
Orłowska	Bogumiła	1813.03.15	62	47	b.i.
Więckowska	Marianna	1814.03.22	63	41	Bernardy Przebędowskiej
Drohiczyn					
Suchodolska	Weronika	1799.1.18	70	45	Placydy Perkowskiej
Łapińska*	Eleonora	1804.02.07	80	48	P. Perkowskiej
Perkowska*	Placyda	1826.08.27	91	77	b.i.
Uszyńska*	Agnieszka	1828.02.08	68	47	Józefy Rzewuskiej
Milkowska	Benedykta	1848.04.19	37	18	Alojzy Tonder
Grudziądz					
Reorowiczówna	Katarzyna	1782.06.15	86	61	Gertrudy Ciborskiej
Pląskowska*	Ewa	1785.02.20	58	42	G. Ciborskiej
Strelowna*	Barbara	1787.10.16	65	42	G. Ciborskiej

Hynczowska*	Marianna	1793.11.29	52	33	Teresy Piwnickiej
Klinska*	Franciszka	1795.01.30	70	36	b.i.
Szewcowna*	Anna	1795.03.15	82	68	T. Piwnickiej
Leczko (Leczka)*	Katarzyna	1795.11.23	78	52	T. Piwnickiej
Skulska*	Marianna	1799.11.19	75	60	T. Piwnickiej
Piwnicka*	Teresa	1800.07.18	69	47	Marianny Działowskiej
Żukowska*	Ewa	1801.05.08	76	52	M. Działowskiej
Czurapska*	Teresa	1808.09.11*	47	22	M. Działowskiej
Fankidelska*	Wiktoria	1825.12.13	56	32	Teresy Żułkiewskiej
Jarosław					
Wilkuwna	Marianna	1782.08.10*	72	54	Heleny Sołtykówny
Bielawska	Teresa	1788.06.27*	57	37	H. Sołtykówny
Hornowska	Katarzyna	1792.02.17	80	62	b.i.
Lisowska	Anna	1794.05.22	57	30	b.i.
Jarmuszewiczówna	Marianna	1793	b.i.	b.i.	b.i.
Sołtykówna	Helena	1796.02.12	68	52	b.i.
Kowno					
Fergisowna	Agnieszka	1789.01.05	70	31	Kunegundy Billewiczówny
Beresniewiczówna	Marianna	1792.06.01	49	23	K. Billewiczówny
Petrwyczówna	Eufrozyna	1795.03.04	77	47	K. Billewiczówny
Bura	Benedykta	b.i.	78	57	K. Billewiczówny
Karczewska	Julianna	1845.01.28	58	28	Aleksandry Gongielówny
Fergisówna	Scholastyka	1846.06.25	72	56	A. Gongielówny
Małcewiczówna	Placyda	1849.05.01/02	33	13	A. Gongielówny
Krasewiczówna	Józefa	1851.04.04	46	28	A. Gongielówny
Mysztowtówna	Placyda	1855.02.14	80	56	A. Gongielówny
Miłaszewska	Tekla	1863.08.17	28	6	Zofia Głębocka
Klimowicz	Teofila	1873.04.15	80	55	Z. Głębocka
Silpniewska	Aleksandra	1893.12.26	74		Kazimierzy

					Rymaszewskiej
Kroże					
Mackiewiczówna	Scholastyka	1788.05.03	76	66	Ludgardy Nagórskiej
Kutwinska	Teofila	1788.08.04	66	45	L. Nagórskiej
Billewiczówna	Ludwika Kolumba	1789.01.16	61	40	L. Nagórskiej
Nagurska	Ludgarda	1791.03.18	72	56	
Annelska	Zofia Tekla	1791.10.27*	66	47	Benedykty Staniewiczówny
Staniewiczówna	Joanna Aleksandra	1797.07.24	38	10	B. Staniewiczówny
Piotrowiczówna	Benigna	1797.10.02	78	56	B. Staniewiczówny
Bunarówna	Elżbieta	b.r. 02.20	66	46	B. Staniewiczówny
Jacewiczówna	Beata	1814.10.28	55	22	B. Staniewiczówny
Billewiczówna	Ludwika Konstancja	1814.10.10	90	65	B. Staniewiczówny
Szukścianka	Zofia Urszula	b.r. 01.02	71	48	B. Staniewiczówny
Podbereska	Delfina	1842.04.02	32	18	b.i.
Kielczewska	Konsolata	1843.10.05	89	51	b.i.
Łobanowska	Wincenta	1845.09.15	33	13	Scholastyki Rypińskiej
Bórówna	Kunegunda Ludgarda	1846.01.11	69	53	S. Rypińskiej
Woytkiewiczówna	Eleonora Dominika Juliana	1846.02.16	51	28	S. Rypińskiej
Misztowtówna	Fortunata	1847.07.03	77	58	S. Rypińskiej
Sienkiewiczówna	Urszula Mechtylda	1852.12.26	60	35	S. Rypińskiej
Mackiewiczówna	Karolina	1853.04.13	77	49	S. Rypińskiej
Rentówna	Tekla	1860.01.18		26	Scholastyki Rypińskiej
Rypińska	Scholastyka	1862.01.22	61	45	b.i.
Zylkiewicz	Konsolata	1868.03.04	61	48	Apolonii Rymkiewicz
Starkowska	Scholastyka	1873.07.21	73	55	Alojzy Kimont
Kronert	Franciszka	1874.07.22	32	10	A. Kimont
	s. Teresa	1875.04.28	37	14	A. Kimont
Daniło	Dominika	1876.11.16	48	14	A. Kimont
Rymkiewicz	Apolonia	b.r. 05.07	75		A. Kimont

Lwów rz. –kat.					
Bębnowska	Katarzyna	1784.10.24	68	49	Potockiej
Jasińska	Katarzyna	1785.12.02	94	73	
Borkowska	Franciszka	1788.06.17* *	71	53	Elżbiety Dahlkin
Dahlkin	Elżbieta	1791.01.19* *	73	50	
Jastrzębska	Brygida Magdalena	1791.02.11* *	50	33	brak podpisu ksieni
Kawicka (Keiwicka)	Zuzanna	1793.02.23* *	56	37	Benigny Kruszelnickiej
Miedziewicka	Maryja Egipcjanka	1793.09.03* *	69	52	B. Kruszelnickiej
Darowska [Pawuska]	Apolonia	1793.10.17	53	28	B. Kruszelnickiej
Plinczownka (Jliniczowna)	Franciszka	1794.07.06	b.i.	b.i.	b. i.
Małojewiczówna	Alojza	1794.08.20	68	42	B. Kruszelnickiej
Kruszelnicka	Franciszka	1794.07.27	75	58	B. Kruszelnickiej
Moczulska	Marianna	1795.04.21	63	47	B. Kruszelnickiej
Świeżawska	Teofila	1796.09.25	59	42	B. Kruszelnickiej
Jastrzębska	Barbara	1800.11.30	60	40	B. Kruszelnickiej
Szklńska	Ludwika	1801.04.06	86	72	B. Kruszelnickiej
Szembekówna	Anna Scholastyka	1805.07.29	72	56	b.i.
Szczerbińska	Agnieszka Zofia	1800.01.16* *	83	50	K. Abundacja Różycka
Zielińska	Tekla Augustyna	1813.10.16* *	55	20	K. Abundacja Różycka
Lipowska	Teresa	1796.10.28	76	60	E. Benigna Kruszelnicka
Chmarek	Izabela Michaela	1881.02.20* *	26	5	Aleksandry Hatal
Pawłowska	Maryja Karolina	1882.12.13	63	43	A. Hatal
Drohomirecka	Maria Paula	1883.08.06	21	2 pp	A. Hatal
Dębska	Tekla Anna	1886.09.11	68	13	A. Hatal
Krechowiecka	Maryja Joanna	1886.09.03* *	84	51	A. Hatal

	Nepomucena				
Hoffman	Justyna Franciszka	1887.11.19* *	82	50	A. Hatal
Kłosińska	Maryja Domicella	1888.04.04* *	76	49	A. Hatal
Krama	Franciszka Lucyna	1891.06.23* *	40	6	A. Hatal
Klostill	Alojza Teresa	1892.06.19* *	72	47	A. Hatal
Haas	Flawia	1892.11.16* *	23	2	A. Hatal
Kuzyk	Scholastyka	1893.01.30	66	57	A. Hatal
Skarbak	Anna Agata	1893.12.15* *	29	6	A. Hatal
Modzelewska	Wanda Janina	1895.03.24* *	31	5	A. Hatal
Weppner	Karolina Klara	1895.05.25	65	51	A. Hatal
Schweigert	Joanna Franc. Ksawera	1895.07.26	38	11 pp	b.i.
Spezlówna	Barbara Krystyna	1896.01.20	77	58	A. Hatal
Hatal	Julia Aleksandra	1896.12.19	77	59	b.i.
Lwów orm.					
Nikorowiczówna	Katarzyna Scholastyka	1786.02.18	50	27	M. R. Matyasiewiczówny
Matyasiewiczówna	Magdalena Rypsyna	1788.12.30	88	64	b.i.
Jarosiewiczówna	Cecylia Domicella	1797.08.05			Weroniki Piramowiczówny
Zadykiewiczówna	Anna Dominika	1798.06.19	79	58	W. Piramowiczówny
Taskiewiczówna	Anna Leonora	1798.10.05	92	ponad 70	W. Piramowiczówny
Walkowska	Benedykta	1807.02.18		57	W. Piramowiczówny
Kreczunowiczówna	Pelagia	1825.05.03	98	74	W. Piramowiczówny
Piramowiczówna	Barbara zak. Weronika	1827.08.10	83	64	b.i.
Mniszkowna	Bernarda	1837.12.31	90	68	b.i.
Kielnicka	Urszula Romualda	1873.05.12	72	50	Kajetny Sarkisiewiczówny

Ślodykiewicz	Maria Leonarda	1877.03.07	53	25	K. Sarkisiewiczówny
Lomża					
Hauzynowna*	Franciszka	1790.12.18* *	70	45	Gertrudy Kostowiczówny
Zbięzkowska*	Helena	1791.05.05	74		G. Kostowiczówny
Mieczkowska*	Barbara	1794.12.24	58	44	G. Kostowiczówny
Jabłońska*	Józefata	1795.02.18	44	26	G. Kostowiczówny
Cholewicka*	Gertruda	1795.04.05	56	42	G. Kostowiczówny
Kostewiczówna*	Gertruda	1799.09.29	98	78	b.i.
Murawska*	Scholastyka	1812.04.23* *	73	51	Salomei Grzymalanki
Sutkowska*	Katarzyna	1814.03.18	86	67	S. Grzymalanki
Dębiecka*	Maryanna	1813.12.24	65	46	S. Grzymalanki
Dzięgielewska	Kunegunda	1823.10.03* *	59	33	A.B. Ołdakowskiej
Dawnorowiczówna*	Benedykta	1826.02.17	93	69	A.B. Ołdakowskiej
Popkowska	Ludwika Benedykta	1855.05.25	45	24	M. Wądołkowskiej
Dymnicka	Anna Kunegunda	1856.04.30	59	32	M. Wądołkow- skiej
Sobolewska	Scholastyka	1856.09.02	60	32	M. Wądołkowskiej
Łosiewska	Salomea	1860.10.15	61	36	Wincenty Łopacińskiej
Wiszniewska	Kornelia	1866.04.05	52	32	W. Łopacińskiej
Murawska	Jakobina	1881.07.03* *	70		W. Łopacińskiej
Świdarska	Eufemia	1884.02.23	63	45	W. Łopacińskiej
Latterman	Justyna	1893.01.16			W. Łopacińskiej
Wadalkiewicz	Józefa	1893.06.12	73	50	W. Łopacińskiej
Mińsk					
Jaźwińska	Kamila	1860.03.27	68	52	Otylii Moszczyńskiej
Świątarzecka	Katarzyna	1861.09.08	80	60	Otylii Moszczyńskiej

Brylewska	Serafina	1861.12.31	60	35	Otylii Moszczyńskiej
Lezańcówna	Augustyna	1864.11.08	90	48	Otylii Moszczyńskiej
Nieśwież					
Szaniawska	Eufemia	1799.05.01	87	70	b.i.
Wolska ?	Klara	1801.02.21	79	58	Scholastyki Szaniawskiej
Kondratowiczówna	Maura	1801.04.07	58	37	S. Szaniawskiej
Misiewiczówna	Konsolata	1804.12.27	78	51	S. Szaniawskiej
Cwirkówna	Eufemia	1845.08.31	66	46	Katarzyny Borzobohatówny
Mitarnawska	Konstancja	1846.03.11	69	19	K. Borzobohatówny
Sakowiczówna	Ludwika	1846.03.23	35	11	K. Borzobohatówny
Einarowiczówna	Scholastyka	1850.05.02	57	33	K. Borzobohatówny
Petrusewiczówna	Eleonora	1850.09.21	60	42	K. Borzobohatówny
Cwirkówna	Elżbieta	1851.08.04	71	50	K. Borzobohatówny
Rogalewiczówna	Bernarba	1851.09.05	48	26	K. Borzobohatówny
Pluszczewska	Michalina	1857.11.07	59	22	Anny Mogilnickiej
Horbaczewska	Apolonia	1858.08.20	70	54	A. Mogilnickiej
Mogilnicka	Anna	1860.09.06	75	33	b.i.
Grodzińska	Tekla	1865.11.29	80	61	b.i.
Cierpicka	Wiktoria	1872.02.17 29	67	48	M. Swirskiej
Chodaniewiczówna	Justyna	1874.03.14	72	48	Otylii Moszczyńskiej
Jabłońska	Kajetana	1874.05.11	74	50	O. Moszczyńskiej
Jódycka	Michalina	1875.09.11	77	54	O. Moszczyńskiej
Poznań					
Struplowna*	Weronika	1791.05.22	58	39	Weroniki Sobockiej
Pinska*	Teresa	1796.09.10* *	70	50	W. Sobockiej
Jakobowska*	Jadwiga	1800.04.04	52	26	W. Sobockiej
Snopkowska*	Jadwiga	1813.05.25	b. i.	b. i.	W. Sobockiej
Myszkowska*	Elżbieta	1812.04.04	52	18	W. Sobockiej

Brzechwianka*	Marianna	1823.02.23	60	b. i.	W. Sobockiej
Mieszkowska*	Ludwika	1824.02.18	77	63	W. Sobockiej
Sobocka*	Weronika	1828.05.18	84	67	b.i.
Przemyśl					
Wielowieyska	Anna	1783.11.20	52	30	Marianny Laskowskiej
Wierzbowska	Apolonia	1785.01.04	70	52	M. Laskowskiej
Baranowska	Katarzyna	1785.01.17	80	46	M. Laskowskiej
Dzierżanska	Ludwika	1785.01.18	48	20	M. Laskowskiej
Wielowieyska	Teresa	1799.08.29	62	43	M. Laskowskiej
Markiewiczówna	Teresa	1811.04.13	73	49	Katarzyny Halmanowny
Gołyńska	Konstancja	1810?.10.14	b.i.	b.i.	K. Halmanowny
Małkowska	Agnieszka	1810.?.11.01	b.i.	26	K. Halmanowny
Wolska	Salomea	1810.?.12.23	b.i.	b.i.	K. Halmanowny
Kowalska	Scholstyka	1810.?.12.21	b.i.	b.i.	K. Halmanowny
Kłosińska	Anna	1810.?.12.27	b.i.	b.i.	K. Halmanowny
Karniewska	Tekla	1845.01.26	76	58	b.i.
Czarnek	Aniela	1845.07.21	37	18	b.i.
Szechowicz	Maria Gertruda	1848.10.01	43	31	b.i.
Groth	Ewa Ludgarda	1855.01.26	35	16	Placydy Grochowskiej
Grocholska	Wiktoria Placyda	1855.08.17	39	23	b.i.
Rosenbaum	Honorata Teresa	1863.08.02	35	5	Leonardy Hammermüller
Surowska	Marianna Nepomucena	1864.09.08	63	37	L. Hammermüller
Dwernicka	Karolina Ksawera	1864.10.30	59	b.d.	L. Hammermüller
Kaspary	Scholastyka Konstancja	1866.09.21	52	31	L. Hammermüller
Hatalewicz	Waleria Alojza	1867.07.03	44	27	L. Hammermüller
Buczekówna	Józefa Benedykta	1884.07.12	33	6	L. Hammermüller
Wysocka	Teresa Machtylda	1885.04.01	54	34	L. Hammermüller

Cisło	Marya Gertruda	1889.10.08	54	38	L. Hammermüller
Hammermüller	Leonarda Adolfinia	1891.06.28	76	56	b.i.
Trnka	Felicja Jadwiga	1893.04.03	56	34	b.i.
Radom					
Marska*	Jadwiga	1793.05.05	40	15	Anieli Przyłuskiej
Cieszkoska*	Gertruda	1794.07.02	44	25	A. Przyłuskiej
Anchrecka*	Kunegunda	1794.11.29	54	36	A. Przyłuskiej
Studzinska*	Franciszka	1797.01.21	80	57	A. Przyłuskiej
Gzowska*	Justyna	1798.05.15	68	49	A. Przyłuskiej
Gomolinska*	Konstancja	1801.12.26	73	54	A. Przyłuskiej
Buryiowna*	Scholastyka	1801.12.29*	45	23	A. Przyłuskiej
Kochnowska*	Magdalena	1808.09.27	65	46	A. Przyłuskiej
Sierpc					
Dramińska*	Agnieszka	1783.03.24	57	42	brak informacji
Przyborowska*	Katarzyna	1789.11.17		33	Urszuli Podeskiej
Rokitnicka*	Agnieszka	1790.?. 6	65	41	U. Podeskiej
Żurawska*	Franciszka	1797.02.02	55	40	Teresy Humienieckiej
Rudowska*	Helena	1800.11.17	40	17	Dembowskiej
Gozechowska*	Rozalia	1806.03.04*	60	36	Dembowskiej
Rzeszotarska*	Małgorzata	1806.03.04*	30	14	Dembowskiej
Rokicka*	Martyna	1845.03.25	82	62	Joanny Małarskiej
Nowicka*	Aniela	1847.06.29	71	56	J. Małarskiej
Piotrowska	Agnieszka	1851.04.19	30	7	b.i.
Klembowska [Kumbowska]	Józefa	1851.08.12	30	7	b.i.
Szawelska	Paulina	1857.04.22*	40	2	
Ciałowska*	Estera	1852.09.09	76	61	Karoliny Braun
Nawrot	Ewa	1853.07.29	40	6	K. Braun
Braun	Karolina	1856.03.30	70	52	b.i.
Ważyńska	Julia	1864.12.20	51	17	b.i.
Szulc	Matylda	10.10.1866*	38	9	J. B. Wróblewskiej
Głinska	Elżbieta	1868.07.07**	65	29	J. B. Wróblewskiej

Sliwińska	Agnieszka	1872.03.04	49	24	J. B. Wróblewskiej
Kobyłańska	Ludwika	1877.01.04	58	28	J. B. Wróblewskiej
Gutkowska	Anna	1879.02.03	56	30	J. B. Wróblewskiej
Jankiewicz	Joanna	1882.01.23	57	33	J. B. Wróblewskiej
Turska	Teodozja	1886.04.15	72	43	J. B. Wróblewskiej
Wróblewska	Benedykta	1888.04.14	72	37	b.i.
Slonim					
Kardzielewska	Teofila	1782.03.23	63	44	Ludwika Sadowskiej
Zenwielanka	Eufrozyna	1783.04.25	80	55	L. Sadowskiej
Zwieżowska	Kolumba	1788.05.05	55	40	Aleksandry Puchalskiej
Siemaszkowa	Dominika	1789.03.31	70	48	A. Puchalskiej
Staniątki					
Jordanówna*	Anastazja	1781.09.17	45	21	Scholastyki Lojowskiej
Lojowska*	Józefa	1781.10.23	30	14	S. Lojowskiej
Laskiewiczówna*	Elżbieta	1782.05.07	55	31	S. Lojowskiej
Radwańska*	Martyna	b.r. 01.20	38	20	S. Lojowskiej
Gąsiorowska*	Marcjanna	b.r.03.07	45	30	S. Lojowskiej
Pachowska*	Katarzyna	b.r.07.09	81	60	S. Lojowskiej
Bontanowna*	Rozalia	b.r.02.28	76	56	b.i.
Mrozowiczówna*	Katarzyna	1790.11.16	60	30	Heleny Scholastyki Ogrodzkiej
Szachowiczówna *	Franciszka	1791.02.05	70	54	H. S. Ogrodzkiej
Szatarska	Katarzyna	b.r.03.30	30		H. S. Ogrodzkiej
Surnikowska*	Katarzyna	1791.06.12	73	50	H. S. Ogrodzkiej
Jarzenska*	Agnieszka	1794.12.30	73	56	H. S. Ogrodzkiej
Hubieńska*	Józefa	1795.08.17	65	47	H. S. Ogrodzkiej
Żakiewiczówna	Agnieszka	1796.08.24	83	53	H. S. Ogrodzkiej
Egierska	Franciszka	1796.08.19	57	29	H. S. Ogrodzkiej

Roznowna	Magdalena	1797.04.05	61	42	H. S. Ogrodzkiej
Szrenkowna*	Rozalia	1797.05.03	b.i.	b.i.	H. S. Ogrodzkiej
Bukowska*	Marianna	1797.09.27* *	63	b.i.	H. S. Ogrodzkiej
Wikleńska*	Teresa	1798.08.21	87	70	H. S. Ogrodzkiej
Ogrodzka*	Helena Scholastyka	1799.03.20	79		b.i.
Morykonja	Teresa	1799.06.17	67	47	b.i.
Dzieńgielski	Marianna	1801.06.11	75	55	Apolonii Wisenny Smidowiczówny
Weeberowna*	Magdalena	1801.08.02	21	4	A.W. Smidowiczówny
Dzierżanowska	Katarzyna	1804.01.04	79		A.W. Smidowiczówny
Niedźwiecka	Barbara	1804.07.23	67	51	A.W. Smidowiczówny
Bilska*	Franciszka	1805.04.30	73	55	A.W. Smidowiczówny
Madejska*	Zofia	1809.02.05	67	49	Bogumiły Duwall
Drzewiecka*	Marcjanna	b.r. 02.04	74	58	B. Duwall
Zakrzewska*	Honorata	1812.02.10	32	15	B. Duwall
Straszowna*	Helena	1813.03.30	66	43	B. Duwall
Niewiarowska*	Marianna	1826.10.25	80	64	B. Duwall
Tomaszewska*	Rozalia	1841.10.19	63	44	B. Duwall
Kunstmannie	Franciszka	1842.03.04	23	2	B. Duwall
Duwall*	Bogumiła Mechtylda	1842.11.08	70	49	b.i.
Jocz	Aleksandra	1844.11.07	27	7	Mechtyldy Czajkowskiej
Buczkiwicz	Zofia	1846.11.14	49	25	M. Czajkowskiej
Czernek*	Franciszka	1847.04.08	76	45	M. Czajkowskiej
Więckowska*	Marianna	1847.05.22	60	38	M. Czajkowskiej
Brodzka	Marianna	1847.04.26	50	20	M. Czajkowskiej
Habelsberger	Julia	1847.05.31	37	14	M. Czajkowskiej
Sapiejanka	Teresa	1847.09.20	29	3	M.

					Czajkowskiej
Czulicka	Salomea	1847.10.23	39	20	M. Czajkowskiej
Droszdz	Franciszka	1848.02.02	26	8	M. Czajkowskiej
Fikiel	Anna	1850.08.19	38	11	M. Czajkowskiej
Wetulani	Magdalena	1852.03.16	49	15	M. Czajkowskiej
Kowalska*	Katarzyna	1852.01.27	94	58	M. Czajkowskiej
Rzuchowska*	Barbara	1853.12.05	63	46	M. Czajkowskiej
Mimietz	Marianna	1856.03.01	30	3	U. M. Czajkowskiej
Więckowska*	Anna Walburga	1856.04.29	74	b.i.	U. M. Czajkowskiej
Łabuzińska*	Małgorzata	1858.01.29	77	49	U. M. Czajkowskiej
Drzewiecka*	Katarzyna	1858.11.01	67	49	U. M. Czajkowskiej
Smidowiczówna	Petronela	1858.12.11	61		U. M. Czajkowskiej
Lipińska*	Helena	1859.02.16	71	53	U. M. Czajkowskiej
Mitis	Amalia	ok. II – IV 1859	37	12	U. M. Czajkowskiej
Wodzińska*	Helena	1859.12.21	80	62	U. M. Czajkowskiej
Pawlik	Karolina	1861.07.28	47	24	U. M. Czajkowskiej
Czajkowska	Urszula Mechtylda	? 03.27	77	32	b.i.
Cabalska	Marejanna	? 03.13	30	10	b.i.
Rzuchowska*	Józefa Gertruda	1870.04.07	80	61	Z. L. Baryszewskiej
Pietrusińska*	Marianna	1874.04.01	91	71	Z. L. Baryszewskiej
Lizani	Marianna	1874.05.14	25	b.i.	Z. L. Baryszewskiej
Wysoczyńska	Teodora	1874.05.21	72	41	Z. L. Baryszewskiej
Jarzębińska	Eufrozyna Kunegunda	1874.10.30	33	9	Z. L. Baryszewskiej
Effenberg	Anna	1876	43	15	Z. L.

					Baryszewskiej
Myczkowska	Teofila	1876.12.06	b.d.	b.d.	Z. L. Baryszewskiej
Bikowska	Maryanna	1877.03.14* *	84	55	Z. L. Baryszewskiej
Paradowska	Anna Maria	1879.03.12	32	5	Z. L. Baryszewskiej
Augustym	Beata Bernarda	1881.02.15* *	40	3	Z. L. Baryszewskiej
Baryszewska	Zofia Ludgarda	1882.06.06	65	38	b.i.
Samek	Zofia Gertruda	1886.07.28	52	33	Genowefy Łazowskiej
Grabuza	Maryanna Kolumba	1889.03.21	60	28	G. Łazowskiej
Domaszewska	Domicella Gertruda	1890.01.17	87	60	G. Łazowskiej
Kozakiewicz	Rozalia Walburga	1890.01.20	b.i.	b.i.	G. Łazowskiej
Zemelka	Katarzyna Teresa	1890.11.09	43	14	G. Łazowskiej
Jaroń	Joanna Maura	1891.10.29	22	b.i.	G. Łazowskiej
Tvurnelle	Klementyna Anzelma	1892.01.24	38	12	G. Łazowskiej
Bobek	Regina Ida	1892.04.24	84	40	G. Łazowskiej
Smetan	Antonina Placyda	1894.10.03	95	70	G. Łazowskiej
Daczkowska	Józefa Romualada	1894.11.18	28	4	G. Łazowskiej
Toruń					
Grudowska	Scholastyka	1783.11.09	50	28	Petroneli Chrzęstowskiej
Wujcikowska	Ewa	1784.11.22	80	60	P. Chrzęstowskiej
Turuwna	Elżbieta	1784.05.26	82	53	P. Chrzęstowskiej
Łączyńska	Antonina	1784.05.27	69	53	P. Chrzęstowskiej
Krzyżanowska	Marianna	1783.09.20	58	40	P. Chrzęstowskiej
Kielczewska	Lucja	1787.10.22	39	18	P. Chrzęstowskiej
Mazowiecka	Ewa	1788.05.22	39	22	P. Chrzęstowskiej

Hankiewiczówna	Anna	1792.09.30	54	39	P. Chrzęstowskiej
Gerzenska (Gerzewska)	Anna	b.r. 03.25	67	52	P. Chrzęstowskiej
Raduszkowska	Salomea	1794.08.13	87	59	Anny Białobłockiej
Kleszczinska	Barbara	1795.10.03	56	38	A. Białobłockiej
Wołęcka (Walecka)	Anna	1800.03.15	67	47	A. Białobłockiej
Karska	Marcjanna	1808.10.30	78	59	A. Białobłockiej
Sumińska	Barbara	1810.09.04	52	37	A. Białobłockiej
Rybińska	Marianna	1823.03.17	78	64	A. Białobłockiej
Płaskowska	Antonina	1827.09.09* *	78	57	
Warszawa sakr.					
Leska*	Benedykta	1769.04.16	80	64	Marii Scholastyki Woynianki
Wefselowna*	Józefa	1769.07.08	56		M. S. Woynianki
brak nazwiska	Jadwiga	1768			M. S. Woynianki
	Marya od S. Nadziei	1788.01.21	62	42	b.i.
Wodzińska*	Lutgarda	1813.05.29	87	70	b.i.
Chybowska*	Marya Oliwia	1834.05.03	73	45	Marya Anny Wróblewskiej
Wróblewska*	Maria Anna	1846.03.08	70	48	Barbary Hauzner
Hauznar*	Maria Barbara	1846.08.10	73		
[Józefina Sędzimirówna]*	Marya od Św. Benedykta od Ustawicznej Adoracyi	1847.05.18	67	47	Marii Józefy Morawskiej
Królikowska*	Maria Kazimiera	1848.01.08	65	38	M. J. Morawskiej
Bartoszevska	Barbara	1849.06.08	21	4	M. J. Morawskiej

Winkler*	Katarzyna od Jezusa	1850.04.12* *	79	59	M. J. Morawskiej
Weiskopf	Marya Bernarda od św. Agaty	1851.01.15	37	12	M. J. Morawskiej
	Kunegunda	1851.03.12	38	17	M. J. Morawskiej
Maciszewska	Anna	1851.07.22	24	2	M. J. Morawskiej
Morawska*	Józefa	1852.05.08	65	43	
Schmidt	Dominika	1855	25	2 pp	Maryi August. Gołębiowskiej
Sędzimirówna*	Marya Kajetana	1858.11.22* *	84	64	M. A. Gołębiowskiej
Delatre	Marya Julianna	1859.09.12	38		M. A. Gołębiowskiej
Tync	Tekla	1852 – 1865 ?	49	27	M. A. Gołębiowskiej
	Marya Józefa	1867.11.10	36		M. A. Gołębiowskiej
Nurzyńska	Gertruda	1863.04.23	86	60 pp	M. A. Gołębiowskiej
Kreitz*	Aniela	ok. 1863.04.26	79	55	M. A. Gołębiowskiej
Gumińska	Wincenta	1864.03.30* *	53	31 pp	M. A. Gołębiowskiej
Szymańska*	Ludwika zak. Floryanna	1864.08.28	81	57	M. A. Gołębiowskiej
Bernhard	Brygida zak. Marya Antonina od Opatrzności	1867.01.20	67	44 pp	Maryi Stanisławy Romeckiej
Skalska	Marya zak. Machtylda od Najśw. Sakramentu	1867.05.18	57	40	M. S. Romeckiej
Kurkowska	Petronela zak. Marya Róża	1873.11.07	70	49	M. S. Romeckiej
Wolska	Zofia zak. Ludgarda od Ofiarowania	1876.01.19	61	36	M. S. Romeckiej

	Najśw. Panny				
Geustero	Dorota zak. Scholastyka od N. Sakr.	1877.02.07	90	64	przełożona, brak podpisu
Szczerbińska	Monika zak. Hiacynta od Wniebo- wzicia N. Panny	1877.04.26	37	20	M.S. Romeckiej
Małopolska	Józefa zak. Marya Józefa	1889.01.07	58	30 pp	b.i.
Chmielińska	Tekla zak. Marya Alojza od Serca Jezusa	1884.07.29	63	46	b.i.
Arnold	Barbara zak. Marya Joanna	1889.03.07	69	37	b.i.
Attesl	Emilia zak. Marya Placida od Jezusa	1891.04.10	73	52	b.i.
Golembiowska	Felicja zak. Marya Augustyna	1891.11.07	91	6	b.i.
Szulc	Marya zak. M. Kazimiera	1892.10.20	63	42 pp	b.i.
Anzelt	Marya zak. Marya Teresa	1894.10.29	83	56 pp	b.i.
Noskowska	Maria Walburga	1897.05.03	67	44	b.i.
Pieślak	Emilia zak. Anna	1897.11.08	72	45 pp	b.i.
Rakoszevska	Helena zak. Magdalena	1897.11.16	68	40 pp	b.i.
Wilno					
Ratomska	Józefa	1782.05.14	67	36	Anny Wołowiczówny
Lakoszowna	Florencja	1784.03.25	57	42	A.

					Wołowczówny
Borchowna	Katarzyna	1785.03.23	28	12	A. Wołowczówny
Motykonie	Honorata	1785.04.17	55	33	A. Wołowczówny
Wołowiczówna	Anna	1791.05.17	79	64	b.i.
Żegołowiczówna	Eufrozyna	1794.02.17	36	20	Marii Magdaleny Platerowny
Mirska	Gertruda	1795.07.06	46	27	Marii Magdaleny Platerowny
Zagórska	Franciszka	1797.01.17* *	b.i.	b.i.	Marii Magdaleny Platerowny
Stępkowska	Brygida	1798.07.31	28	11	Marii Magdaleny Platerowny
Milwidowna	Julianna	1798.10.02	53	36	Marii Magdaleny Platerowny
Wiszniewska	Róża	1799.02.01	41	20	Marii Magdaleny Platerowny
Mickiewiczówna	Brygida	1783.04.13	67	50	A. Wołowczówny
Korsakowna	Teofila	1803.12.25	78	59	Anieli Zyberkówny
Czyżewska	Walbuga	1804.01.06	60	43	A. Zyberkówny
Kowzanówna	Elżbieta	1804.06.24	72	43	A. Zyberkówny
Puzynianka	Rozalia	1826.10.23* *	93	73	Teresy Zablockiej
Zyberkówna	Aniela	1819.06.05	b.i.	b.i.	b.i.
brak nazwiska	Katarzyna	b.i.	40	b.i.	b.i.
brak nazwiska	Aleksandra	b.i.	90	b.i.	b.i.
brak nazwiska	Magdalena	b.i.	40	b.i.	b.i.
brak nazwiska	Konstancja	b.i.	40	b.i.	b.i.
brak nazwiska	Tekla	b.i.		b.i.	b.i.
brak nazwiska	Teofila	b.i.		b.i.	b.i.
Zablocka	Kazimiera	1825.06.19	41	26	b.i.
Skinderówna	Nepomucena	1879.11.30	69	47	Anny Gabriellii Houvalt
Moszyńska	Otylia	1883.01.02	76	58	A. G. Houvalt
Smorzewska	Maryanna	1883.04.23	71	49	A. G. Houvalt
Downarówna	Salomea	1883.12.26	80	57	A. G. Houvalt

Mokszecka	Maura	1885.08.19 (12)	77	55	A. G. Houvalt
Statkowska	Benedykta	1886.03.27	70	57	A. G. Houvalt
Kościarowska	Michalina	1891.11.25	81	64	A. G. Houvalt
Chylińska	Kazimiera	1891.12.23	64	55	A. G. Houvalt
Zdanowiczówna	Teresa	1892.12.30	76		A. G. Houvalt
Pietusiewiczówna	Brygida	1894.12.25	76	60	A. G. Houvalt
Jankowska	Elżbieta	1896.03.08* *	88		A. G. Houvalt
Kurkiewiczówna	Celestyna Maryanna	1897.12.29	83		A. G. Houvalt
Żarnowiec					
Piotrowiczówna*	Elżbieta	1780.03.05	80	58	Katarzyny Gowińskiej
Melotkowna*	Konstancja	1823.02.26	76	47	K. Gowińskiej
Pobłocka*	Zuzanna	1823.04.10	60	45	K. Gowińskiej
Golonkowna*	Barbara	1825.01.07	57	32	b.i.

Źródła: ABSD, ABS, Korespondencja do księń..., Inf.

Objaśnienia: * dane dotyczące zakonnice zawarte są również w M. Borkowska, *Leksykon zakonnice polskich epoki przedrozbiorowej*, t. I Polska Zachodnia i Północna, Warszawa 2004; M. Borkowska, *Leksykon zakonnice polskich epoki przedrozbiorowej*, t. II Polska Centralna i Południowa, Warszawa 2005 ** data wysłania listu, pp – ilość lat po profesji, b. i. – brak informacji

* * *

ANNA SZYLAR

Notices nécrologiques des religieuses polonaises de la IIème moitié du XVIIIème s. et du XIXème s. dans la correspondance des bénédictines de Sandomierz

L'article comprend une analyse de 397 lettres envoyées au couvent des bénédictines de Sandomierz dans la deuxième moitié du XVIIIème et XIXème siècle. Les informations contenues dans la correspondance concernent principalement des avis de décès des bénédictines provenant de 22 couvents localisés sur les terres polonaises. Grâce à elles, on peut acquérir des informations élémentaires sur 413 religieuses. En particulier, celles concernant la date de leur entrée au noviciat, le genre

de voeux monastiques, la date de leur mort, le nombre de leurs années de vie et la période de leur séjour dans la congrégation. Outre cela, la majorité des lettres contient des mentions sur leurs traits de caractère et vertus monastiques, talents, fonctions et services exercés au couvent. 25 lettres écrites après la mort de l'abbesse, constituent une partie séparée. Assez longues, elles comprennent beaucoup de données intéressantes non seulement à propos des religieuses mortes, mais aussi sur la situation intérieure au couvent, des travaux et rénovations effectués, des problèmes extérieurs et menaces causés par la liquidation des couvents. Beaucoup de lettres apportent des informations concernant la morbidité des religieuses, les types d'affection et cause de leurs décès. On peut évaluer approximativement la durée de vie et le nombre d'années vécues au couvent ainsi que des périodes de la plus grande morbidité et mortalité. Comme complément, se trouve dans l'annexe une grille contenant des noms de religieuses décédées suivis des dates de leur mort, le nombre de leurs années de vie et de leur séjour au couvent et le nom de l'abbesse faisant fonction dans ce temps-là. Les ressources présentées constituent une richesse immense de données et elles peuvent servir d'un excellent matériel aux travaux concernant les couvents des bénédictines sur les terres polonaises.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

ANNA SZYLAR – dr nauk humanistycznych, absolwentka Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ, studia doktoranckie na AP w Krakowie, pracuje w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnobrzegu. Tematyka prac badawczych dotyczy historii klasztorów żeńskich na ziemiach polskich w okresie od XVII do połowy XIX w., szczególnie szkolnictwa zakonnego i pracy wychowawczej.